

Urednici: Rolf Gollob, Peter Krapf
Prevoditeljica: mr.sc. Zlata Pavić
Knjigu priredila: Nevenka Lončarić Jelačić, prof.

Pučavajući demokraciju

Zbirka modela za odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Poučavajući demokraciju

**Zbirka modela odgoja i obrazovanja za
demokratsko građanstvo i ljudska prava**

Urednici/autori:

Rolf Gollob

Peter Krapf

Ilustracije:

Peti Wiskemann

**Knjiga VI. u serijalu od I. do VI. knjige odgoja i obrazovanja
za demokratsko građanstvo i ljudska prava u školskoj
praksi**

Nastavne jedinice, koncepti, metode i modeli

Izdavaštvo Vijeća Europe

NAKLADNIK

Agencija za odgoj i obrazovanje
Donje Svetice 38, 10000 Zagreb
www.azoo.hr

ZA NAKLADNIKA

Vinko Filipović, prof.

UREDNIK

Miroslav Mićanović

KNJIGU PRIREDILA

Nevenka Lončarić Jelačić, prof.

PRIJEVOD

mr.sc. Zlata Pavić

Web izdanje

Agencija za odgoj i obrazovanje

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu

pod brojem

© 2013. Agencija za odgoj i obrazovanje, prijevod na hrvatski jezik

© 2008. Vijeće Europe, izdanje na engleskom jeziku

Ovaj prijevod Knjige VI. u serijalu od I. do VI. knjige *Odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava* objavljen je uz suglasnost Vijeća Europe i za njega odgovara nakladnik.

Stavovi izraženi u ovom djelu osobna su odgovornost autora ovog djela i ne odražavaju službena stajališta Vijeća Europe.

Sva prava pridržana. Niti jedan dio ove publikacije ne smije se prevesti, reproducirati ili prenositi u bilo kojem obliku ili na bilo koji način, elektronički (CD-Rom, Internet, itd.) ili mehanički, uključujući fotokopiranje, snimanje ili bilo koji sustav za pohranu ili povrat podataka, bez prethodnog odobrenja u pisanom obliku od Odjela za javno informiranje i publikacije, Uprava za komunikacije (F-67075 Strasbourg Cedex ili Publishing coe.int).

Koordinaciju za produkciju, dizajn i izdavanje ove knjige proveo je IPE (Međunarodni projekti u obrazovanju, www.phzh.ch/ipe) Pedagoškog fakulteta u Zürichu (Pädagogische Hochschule Zürich - PHZH).

Ova publikacija je sufinancirana od Švicarske agencije za razvoj i suradnju (SDC).

International Projects in Education
Transferzentrum für internationale Bildungsprojekte

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Korektura teksta: Odjel za produkciju dokumenata i publikacija (DPPD), Vijeće Europe

Ilustracije: Peti Wiskemann

Naslovnica: Peti Wiskemann

Prijelom: Ogham/Mourreau

Izdavaštvo Vijeća Europe

F-67075 Strasbourg Cedex

<http://book.coe.int>

ISBN 928-92-871-6332-5

© Vijeće Europe, Prosinac 2008

Tiskano u Belgiji

Su-autori i suradnici

Emir Adžović - Bosna i Hercegovina
Saliha Agić - Bosna i Hercegovina
Suad Alić - Bosna i Hercegovina
Irena Batić - Bosna i Hercegovina
Emina Dedić - Bosna i Hercegovina
Elisabeth Hösli - Švicarska
Mirjana Knežević - Bosna i Hercegovina
Dunja Lazić - Bosna i Hercegovina
Franziska Gerster - Švicarska
Helen Lehmann - Švicarska
Sabrina Marruncheddu - Švicarska
Michel Herode - Belgija
Reto Moritzi - Švicarska
Monique Nobs - Švicarska
Michel Rapp - Njemačka
Valerie Shaw – Ujedinjeno Kraljevstvo
Vedrana Spajić-Vrkas - Hrvatska
Keith Sprague - Švicarska
Zoran Stojanović - Bosna i Hercegovina
Zdravko Sunkić - Bosna i Hercegovina
Valerie Travis – Velika Britanija
Kemal Velagić - Bosna i Hercegovina
Wiltrud Weidinger - Švicarska

Sadržaj

Uvod.....	9
Prvo poglavlje – Stvaranje razrednog ozračja	
Uvod	11
1.1. Sparivanje kartica	12
1.2. Prava, odgovornosti i pravila u razredu	13
1.3. Identitet grba	15
1.4. Buket cvijeća.....	17
1.5. Kineski štapići	18
Drugo poglavlje – Razjašnjavanje vrijednosti	
Uvod	19
2.1. Igra splavi	20
2.2. Sustavi vrijednosti	21
2.3. Životna filozofija	23
Treće poglavlje - Upoznavanje s ljudskim pravima	
Uvod	25
3.1. Plakat o ljudskim pravima	27
3.2. Špage.....	29
3.3. Drvo ljudskih prava.....	30
3.4. Vožnja balonom	31
3.5. Želje i potrebe	33
3.6. Kutija s blagom	34
Četvrto poglavlje – Primjećivanje drugih	
Uvod	35
4.1. Svi različiti, svi jednaki.....	36
4.2. Razlika	37
4.3. Točno ili netočno	38
4.4. Prvi dojmovi	39
4.5. Svi imamo predrasude.....	40
4.6. Svi smo jednaki ali neki su jednakiji od drugih	42
4.7. Turisti	43
4.8. <i>Globingo</i> : "Ljudsko biće je dio cijelog svijeta"	45

Peto poglavlje – Osigurati da pravda funkcionira

Uvod	47
5.1. Nije pošteno	48
5.2. Iznimka	49
5.3. Zagonetka slagalice	50
5.4. Uloga prava	51
5.5. Pogledi na pravdu.....	53

Šesto poglavlje – Razumijevanje političke psihologije

Uvod	55
6.1. Osnovni koncepti političke misli	56
6.2. Stavovi prema moći.....	57
6.3. Da sam magičar.....	59

Sedmo poglavlje – Sudjelovanje u politici

Uvod	61
7.1. Zidovi znanosti.....	62
7.2. Moji osjećaji o diktaturi	63
7.3. Upitnik o stavovima prema promjeni	64
7.4. Projekt planiranja	67
7.5. Mi i svijet	69
7.6. Trebamo li sudjelovati u politici?.....	71
7.7. Kako vlast utječe na moj život?	73
7.8. Načini sudjelovanja u demokraciji	74
7.9. Ciklus politike	75

Osmo poglavlje – Nositi se s konfliktima

Uvod	79
8.1. Pristup dvostruke pobjede	80
8.2. Strukturirani pristup rješavanju konflikta.....	81
8.3. Obiteljski i vršnjački konflikt	83
8.4. Sastanci <i>sijevanja ideja</i> o konfliktu i miru	84
8.5. Kipovi.....	85
8.6. Kažnjavanje kontra pozitivnog rješavanja konflikta	86
8.7. Manjine	88
8.8. Slike rata i mira	90

Ilustracije

Uvod	91
1. Stvaranje razrednog ozračja	92
2. Razjašnjavanje vrijednosti.....	93
3. Upoznavanje s ljudskim pravima	94
4. Primjećivanje drugih	95
5. Napraviti da pravda funkcionira.....	96
6. Razumijevanje političke psihologije	97
7. Sudjelovanje u politici.....	98
8. Nositi se s konfliktima.....	99

Uvod

1. Što nudi ova knjiga

Ova knjiga sadrži zbirku 47 vježbi i modela odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava u školama kao i u neformalnim uvjetima obrazovanja. Ovi modeli poučavanja i učenja osiguravaju okvir za aktiviranje učenika i pružaju primjere i uvide u razumijevanje općih načela demokracije i ljudskih prava.

Korisnik će uvidjeti da mnogi od tih modela poučavanja i učenja zahtijevaju samo nekoliko jednostavnih nastavnih materijala (načelo niskog troška).

Poželjno je da u nastavnoj cjelini nema više od četiri lekcije. Ovi modeli moraju se uklopiti unutar konteksta i pritom slijediti tro-stupanjsku strukturu:

1. Cjelina počinje s uvodom kako bi se razjasnila tema lekcije, njezina svrha i ciljevi. Učenici postaju zainteresirani za temu.
2. Učenici primaju upute kako provesti zadatak i potrebne materijale. Potom oni postaju angažirani u svojim aktivnostima.
3. Ovo je faza pomnog razmišljanja, rasprave i uputa. Često se koristi metoda povratnih informacija od učenika, razredne rasprave, kritičko razmišljanje i upute od učitelja/učiteljice da uvede ključni pojam lekcije. Bez te treće faze, učenici će steći dojam da je to jednostavno igranje.

Prva i druga faza nisu uključene u prezentaciju modela (druga faza). Uvodi poglavljima pružaju kratko objašnjenje o ključnom konceptu ili pitanju koji je fokus vježbi u tom dijelu; ovdje se može naći potpora i za treću fazu. Ciljana grupa ove knjige su iskusniji učitelji/učiteljice koji su voljni potrošiti nešto vremena na pažljivu pripremu lekcije. Priprema se prije svega odnosi na brižno razmišljanje usmjereno na treću fazu: Koje povratne informacije će mi učenici dati? Koje osjećaje će ova vježba pobuditi? Koji je ključni pojam koji bi moji učenici trebali razumjeti? Kako ga planiram uvesti? Na koji način se poslije može primijeniti?

Koje pitanje učitelj/učiteljica poslije izabere i način odgovaranja može se razlikovati, ovisno o specifičnim grupama učenika, njihovoj dobi i kulturnoj pozadini. Opisali smo primjere kako primijeniti neke od modela u ovoj knjizi kao i u ostalim knjigama iz serije izdanja *Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava*.

Mnogi zadaci su prihvatljivi za razne dobne skupine, jer razina razmišljanja može varirati. Neki modeli su malo kompleksniji i apstraktniji nego drugi i stoga prihvatljiviji za starije učenike.

2. Zajednički europski pristup odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava

Korisnik će otkriti da modeli slijede različite pristupe učenju i poučavanju. Neki se fokusiraju na stvaranje autentičnog iskustva (npr. „Buket cvijeća“, ili „Zagonetka slagalice“), drugi pak naglašavaju učeničku aktivnost u okruženju igranja uloga (npr. „Turist“). Postoji i treća kategorija materijala koja se usredotočuje na specifične teme i koje je više baziran na materijalima (npr. „Osnovni koncept političke misli“). Zaključno, tu su dizajni za projektni rad koji vodi ka proizvodu (npr. „Plakat o ljudskim pravima“).

Veliki broj pristupa odražavaju činjenicu da su autori iz svih dijelova Europe doprinijeli ovoj knjizi. Oslonili su se na razne izvore i tradicije učenja i poučavanja i izabrali modele koje poznaju iz praktičnog iskustva i provjere u razredu.

Međutim postoji zajedničko razumijevanje odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava koje se provlači kroz svaki dio ove knjige: metode odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava nose tu poruku. Poučavanje o demokraciji i ljudskim pravima trebaju se odraziti u poučavanju u duhu tih načela, to jest, poučavanje kroz demokraciju i ljudska prava. Stoga ti modeli slijede načelo poučavanja i učenja usmjerenog na rješavanje problema i učenja kroz vlastito iskustvo. Ovakvo zajedničko razumijevanje može se uistinu nazvati *Europskim pristupom*.

Izvorna verzija ove knjige napravljena je kao potpora u seminarima Odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava za nastavnike u Bosni i Hercegovini nakon rata (1992-95). Vijeće Europe organizira seminare za nastavnike od 1996. Te aktivnosti trajale su do 2006. Cilj tih seminara bio je poduprijeti proces izgradnje mira nakon rata. Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava trebao bi potaknuti mladu generaciju da razvije političku kulturu koja podupire moderno pluralističko i tolerantno društvo sa čvrstim demokratskim institucijama.

U prve dvije godine, autori ove knjige sudjelovali su u stručnom usavršavanju učitelja/učiteljica diljem Bosne i Hercegovine u ljetnim seminarima koji su trajali do dva tjedna. Uočili smo da su učitelj/ice jako zainteresirani i voljni prihvatiti izazov poučavanja i učenja svojih učenika demokraciji i ljudskim pravima. Međutim, oni su žurno tražili materijale koji bi ih vodili i poduprli u njihovu radu. Prvo izdanje ove knjige je napravljeno unutar godine dana. Uskoro je ono postalo poznato pod nazivom „Plava Knjiga“, i to zbog njezine povezanosti s Vijećem Europe, uvelike je korištena, i to ne samo od učitelja/ica u Bosni i Hercegovini, već i u drugim zemljama uključujući i Rusku Federaciju, Moldaviju, Hrvatsku, Srbiju i Crnu Goru. Povratne informacije od korisnika doprinijele su poboljšanju izdanja iz 2000- te. Uvidjeli smo da veliki broj učitelja/učiteljica zahtijeva usmjeravanje i potporu poučavanja i učenja usmjerenog na rješavanje problema te integriranog i konceptualnog poučavanja i učenja, kao što je naznačeno kroz gore navedeni tro-stupanjski model.

Odgovorili smo tako što smo razvili model poučavanja i učenja koji detaljno opisuje tri koraka unutar nastavne cjeline od četiri lekcije. Revidirane verzije tih modela mogu se naći u III., IV. i V. knjizi ove serije knjiga *Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava*.

Ovo izdanje modela poučavanja i učenja u Odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava više se ne referira na specifični kontekst u Bosni i Hercegovini zato što modeli poučavanja i učenja predstavljaju zajednički europski pristup prema odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava i mogu se koristiti diljem Europe, te iz tog razloga, isto u drugim dijelovima svijeta. Različiti autori ujedinjeni su kao svojevrsni zbor, pjevajući istu pjesmu, ali s različitim glasovima. Ovo pruža mogućnost korisnicima da izaberu i iskušaju različite pristupe i tradicije unutar Europskog pristupa odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava.

Priznanja

Ovim putem želimo zahvaliti svim autorima koji su doprinijeli ovoj knjizi i dali cijelo bogatstvo ideja i pristupa. Isto tako izražavamo našu zahvalnost učiteljima/icama, pedagoškim savjetnicima, trenerima i članovima grupa procjenitelja portfelja u Bosni i Hercegovini, koji su testirali modele i dali nam vrijedne povratne informacije. Zahvaljujemo gospodama Olöf Olafsdottir i Sarah Keating-Chetwynd iz Vijeća Europe na njihovom strpljenju, ohrabivanju i potpori provedbi projekta do kraja. Švicarskoj agenciji za razvoj i suradnju, Bern (SDC) koja je dala velikodušni doprinos koji je omogućio Međunarodni projekti u obrazovanju (IPE), Institutu Pedagoškog fakulteta Sveučilišta u Zürichu za nadziranje projekta. Zaključno, specijalna zahvala gospodinu Emiru Adzoviću, Vijeće Europe, Sarajevo, za njegovu nepokolebljivu potporu u svim seminarima za stručno usavršavanje nastavnika u kantonima Goražde, Brčko, Sarajevo, Banja Luka i drugdje, u kojim smo uveli „Plavu knjigu“ i primili povratne informacije koje su unesene u ovu novu revidiranu verziju.

Zürich i Weingarten, Srpanj 2008

Rolf Gollob

Peter Krapf

Poglavlje 1-

Stvaranje razredne atmosfere

Uvod

Slika prikazuje učenike koji rade u razredu. Na lijevoj strani, dječak i djevojčica rade zajedno, njihovi materijali, uključujući i globus, nalaze se na stolu. Izgleda kao da raspravljaju o nečemu. U pozadini, učenik ili možda učitelj/ica iznosi prezentaciju. Djevojčica s desne strane dignula je ruku u zrak čekajući da je se prozove. Svi u razredu naporno rade naporno i izgleda da uživaju u tome. Ozračje u razredu presudno je za uspješan rad i učenje.

Ovih pet modela usmjereni su na to kako stvoriti, ili vratiti ozračje u razredu koje omogućava učenicima da se osjećaju ugodno i sigurno. To je osnovni preduvjet uspješnosti u učenju i poučavanju, jer ometanja neupitno postaju prioritet i uzimaju vrijeme i energiju.

Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava ima puno toga zajedničkog s dobrim poučavanjem. Ovo ne vrijedi samo za ovih pet modela već za sve zadatke u knjizi.

Ovi modeli, međutim, nisu primarno zamišljeni kao alati za upravljanje razredom; oni imaju dublju, značajniju poruku. Danas je obrazovna reforma, uvelike, pitanje na koji način se odmaknuti od predaje fiksirano, prividno beskonačnog okvira znanja i uvida prema dinamičnijem konceptu cijeloživotnog učenja koje zahtijeva razvoj kompetencija više nego gomilanje podataka. S ovog gledišta, škola se smatra mikro zajednicom – mjesto gdje učenici susreću razna iskustva i probleme koji imaju puno toga zajedničkog sa stvarnim životom odraslih. Stoga, učenici bi trebali učiti u školi kako se nositi s takvim problemima u životu. Takvi zadaci pomažu učenicima da utječu na rad svoje mikro zajednice upoznajući jedni druge, usuglašavajući se o zajedničkim pravilima unutar grupe, dijeleći osobna iskustva s drugima i razvijajući samopoštovanje, definirajući vlastiti identitet unutar grupe i surađujući s drugima. Ovi zadaci jednako su važni i prikladni za mlađe i starije učenike, pri čemu će razina razmišljanja biti različita.

Konačno, u okvirima odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava, ovi zadaci šalju jasnu poruku poučavanja i učenja kroz i u duhu demokracije i ljudskih prava. Svaki učenik je individua koja doprinosi nešto posebno i osobno zajednici učenika i učitelja/ica u razredu. Svakom učeniku trebalo bi se pristupati s interesom i poštovanjem. Svako pravilo trebalo bi se jednako primjenjivati na svakoga. To znači: „Što očekujem od drugih to oni mogu očekivati od mene.“ Učenici bi trebali biti svjesni ove poruke, stoga su promišljanje i kritičko razmišljanje u razredu ključni.

Vježba 1.1. – Sparivanje kartica

Odgojno- obrazovni cilj	Ovaj zadatak omogućava učenicima da stvore kontakt s drugima na neusiljen način.
Napomena	Učitelj/ica može koristiti ovaj zadatak kako bi procijenila potrebe u učenju i očekivanja svojih učenika.
Materijali	Kup (špil) karata koje tvore parove.

Postupak

1. Učitelj/ica nasumce dijeli karte i traži od učenika da pronađu drugi dio karte.
2. Kada su pronašli pripadajuće polovice, učenici potroše 5 do 10 minuta tražeći neke osnovne informacije jedni o drugima:
  - njihovo ime
  - njihova obitelj
  - gdje žive
  - njihov kućni ljubimac ili pop grupa ili nogometna momčad ili boja itd.
3. Učenici se ponovo vraćaju u plenum. Svaki učenik ima priliku ostatku grupe kratko prikazati svoga pratnera.¹
4. Učenici posjeduju u krug. Kako bi dali povratne informacije, učitelj/ica potiče učenike da komentiraju što im je novo ili što ih se osobito dojmilo.

Dodatak

Ova aktivnost može se dalje razviti tražeći, na primjer, na razini osnovne škole, da zajedno sjednu svi učenici kojima je najdraža boja crvena, plava i sl., kako bi se stvorile male raspravne grupe.

Varijacija

Učenici istražuju različite načine prezentacije njihovih informacija, primjerice kroz pantomimu, mogu napraviti plakat koji reklamira njihovog partnera ili tako da napišu pjesmu.

Nastavni materijali

Kup (špil) karata na kojima je napisan i nacrtan objekt dio kojeg ima partner na drugoj kartici.

Ove kartice trebale bi imati pisani tekst i slike koje bi omogućile učenicima mlađe dobi s teškoćama u učenju da u potpunosti sudjeluju u vježbi.

ruža - trn	dan - noć	nož - vilica	cipela - čarapa
svijetlo - tama	sol - papar	olovka - papir	stol - stolica
vruć- hladan	visoko - nisko	jak - slab	gore - dolje
uključen - isključen	otvoren - zatvoren	veliki - mali	brzo - sporo
čisti - prljav	grub - mekan	stati - ići	start - cilj
dobar - loš	da - ne	prijatelj - neprijatelj	debelo - mršavo
sunce - mjesec	brat - sestra	djevojčica - dječak	

¹ Ovo treba biti objašnjeno kada se uvodi vježba kako bi učenici mogli izabrati koliko toga žele o sebi otkriti

Vježba 1.2. – Prava, odgovornosti i pravila u razredu

Odgojno-obrazovni ciljevi	Ova aktivnost uvodi pristup „korak po korak“ s učenicima kako bi se u demokratskoj proceduri usuglasila pravila za njihovu razrednu zajednicu. Učenici stječu iskustvo da je njihov doprinos važan i da imaju priliku utjecati na sastavljanje pravila. Razvijaju osjećaj „vlasništva“ i iskušavaju aktivno sudjelovanje u stvaranju razredne zajednice kao mikro društva. Učenici postaju svjesni veze između prava, odgovornosti i pravila (koji su zakoni u kontekstu razreda).
Materijali	Veliki listovi papira koji su podijeljeni na tri dijela.

Postupak

1. Koristeći „igru“ formiranja grupe (npr. dijeljenje karata za sparivanje kako bi se formirale grupe glumaca, violinista itd.) razred se dijeli u tri, šest ili devet grupa ovisno o veličini razreda. Ne bi trebalo biti više od 5 učenika u grupi. Svaka grupa je A, B ili C.
2. Svaka grupa imenuje glasnogovornika/cu. Učitelj/ica traži kratku povratnu informaciju o tome kako su izabrali svog glasnogovornika/cu?
3. Svaka grupa ima list papira podijeljen u tri djela. Koristeći gornji dio papira, zapisuju ono za što vjeruju da su prava svake osobe (uključujući i učitelja/icu). Trebali bi zabilježiti svaki prijedlog i svaki prijedlog treba biti numeriran.
4. Učenici daju povratne informacije, vođeni pritom sljedećim pitanjima. Što mislite, koliko dobro ste ispunili zadatak? Što ste svi radili da je pomoglo? Što je odmoglo?
5. Učenici prosljeđuju svoj rad sljedećoj grupi (A do B, B do C, C do A).
6. Svaka grupa razmatra listu prava koju je napravila prethodna grupa, vođeni sljedećim pitanjima: Koje odgovornosti imamo kako bi poštovali ta prava? Što trebamo raditi? Kako se trebamo ponašati? Na primjer: „Svatko ima pravo da ga se čuje.“ - „Mi imamo odgovornost da čujemo.“
Koristeći iste brojeve koji su korišteni u odjeljku prava, učenici zapisuju odgovarajuću odgovornost (ako se mogu sjetiti i koju) u drugu trećinu papira.²
7. Dodatak za učitelja/icu: pravila za pravila.
  - Odlučite o nekoliko pravila koja će se dominantno prikazati u razredu.
  - Trebaju biti pozitivno sročena - "učini" prije nego "ne smiješ" nešto raditi.
  - Trebaju biti specifična i opisivati određeno ponašanje, na primjer pravo da te se čuje; mi imamo odgovornost da slušamo; pravilo – budi tiho dok drugi govore.
8. Učenici razmjenjuju listove papira još jednom. Grupe razmatraju sva pravila napisana u svim grupama i dogovaraju se o najviše pet pravila. Ona se zapisuju podebljanim slovima na zadnju trećinu papira. Svaka grupa odvaja svojih pet pravila i lijepi ih na ploču. Glasnogovornik/ca svake grupe objašnjava njihova pravila cijelom razredu.
Učitelj/ica moderira raspravu. Učenici identificiraju višak pravila i dogovaraju se koje će duplikate izbrisati. Neke grupe možda neće biti voljne da se njihova pravila izbrišu, a ostali će to predlagati.

² Učenicima ponekad može biti teško naći odgovornost za svako pravo.

Učenici bi trebali donijeti odluku o kojoj bi se svi složili. Možda bi bilo bolje da se takva pravila ostave za kasnije razmišljanje, nego da se ne uvaži određeni prijedlog grupe.

9. Glasovanje za pravila. Svaki učenik dobiva četiri žetona da glasuje za pravila za koja smatra da bi trebala vrijediti za razred. Mogu se odlučiti za četiri pravila, dodjeljujući jedan žeton svakom pravilu, ili mogu staviti sva četiri žetona na jedno pravilo. Četiri pravila s najvećim brojem glasova uključuju se u set pravila za razred. Mogu se napisati kao specifičan dokument kojeg potpisuje svaki učenik i koje se stavlja na vidno mjesto u razredu. Razred može odrediti nekoga za prepisivanje tih pravila i odlučiti kako će ga nagraditi.
10. Zajedničko promišljanje. Što je pomoglo? Što je odmoglo? Na koji način ste doprinijeli aktivnostima? Jeste li primijetili da su doprinosi nekog drugog u razredu bili korisni? Što su učinili?

Ovo je prva prilika za razred da počnu primjenjivati svoja pravila. Učitelj/ica može pohvaliti učenika zbog poštovanja pravila. Ako je ikako moguće, učitelj/ica bi trebao ignorirati one kojih ih ne primjenjuju, u suprotnom, dati će im nepotrebnu i negativnu pozornost ostalih učenika u razredu.

Vježba 1.3. – Identitet grba

Odgojno -obrazovni ciljevi	Poticanje samopouzdanja; pojedinci se potiču da prepoznaju i hvale pozitivne strane vlastitih osobnosti. Grupe pronalaze njihove zajedničke ciljeve.
Napomena	Ovaj zadatak dopušta učenicima da vrlo brzo postanu aktivno uključeni. Ovu vježbu idealno je raditi u netom formiranoj grupi ili na početku školske godine.
Materijali	Plakat s grbom za svaku grupu, bojice ili olovke, slike iz časopisa, i sl.

Postupak

1. Koristeći „igru“ formiranja grupe (npr. dijeljenje karata za sparivanje kako bi se formirale grupe glumaca, violinista itd.) razred se dijeli u tri, šest ili devet grupa ovisno o veličini razreda. Ne bi trebalo biti više od 5 učenika u grupi. Svaka grupa je A, B ili C.

Učenici rade u grupama od četiri sudionika. Svakom učeniku je dana shema grba, koja je podijeljena u četiri djela te ima svitak ispod nje. Dijelovi mogu biti izrezani iz druge kopije kako bi ih se moglo zalijepiti na glavni grb kad bude gotov.

2. Zadaci:

Individualna priprema:

Napravite bilješke odgovarajući na sljedeća pitanja:

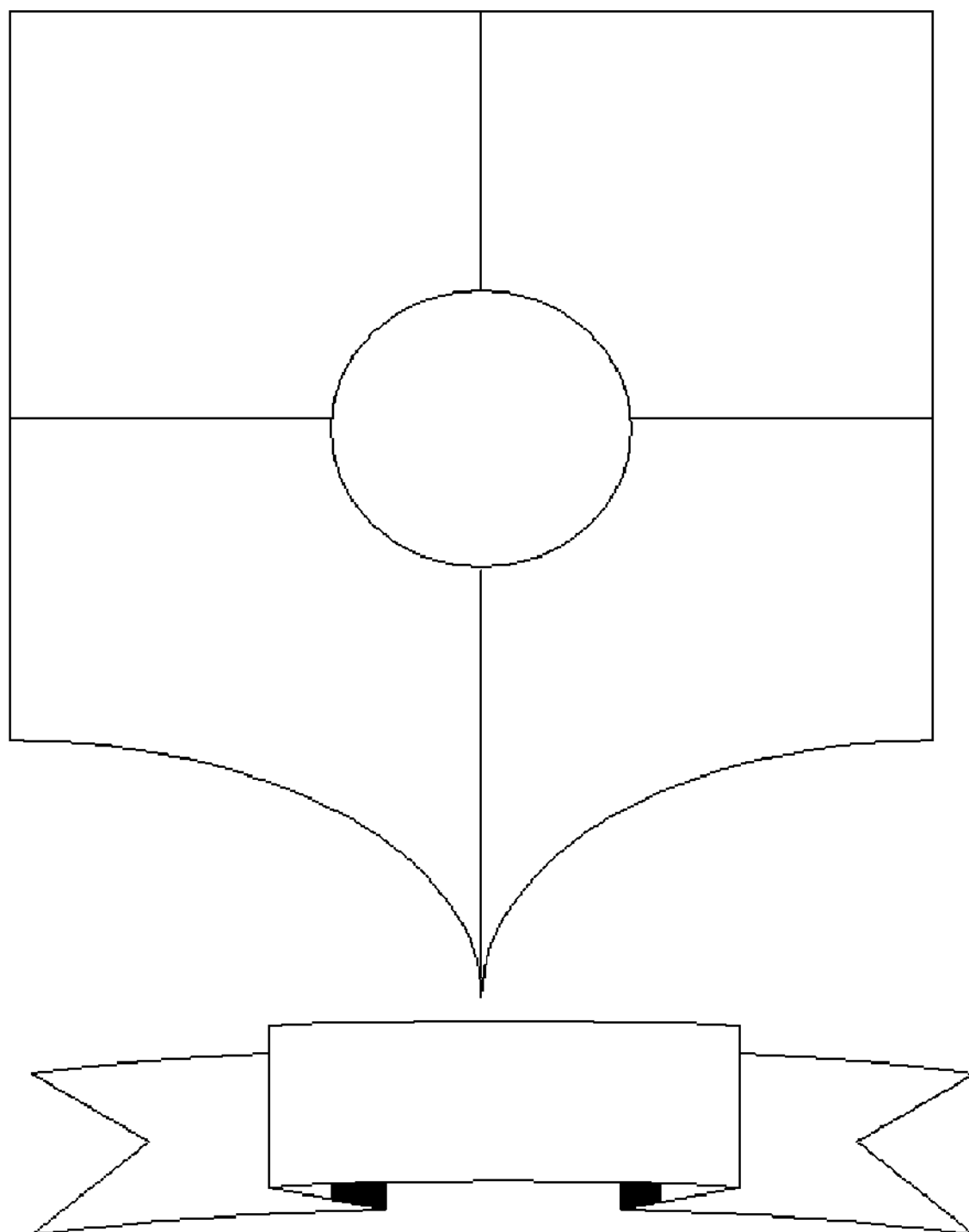
- kakvim sami sebe smatrate?
- što vam je potrebno?
- što ste sposobni napraviti?
- za čime žalite kada razmišljate o vlastitom životu?
- nacrtajte (ili izaberite) simbol ili simbole koji predstavljaju vaše bilješke (boje, obojani papir, slike iz časopisa i itd.)

Grupni rad:

- objasnite svoj simbol članovima grupe
- zalijepite sve dijelove na vaš grb
- pronađite zajednički simbol za vašu grupu (centar), moto za vaše ideje (gornja zastava) i ime za vašu grupu (donja zastava).

3. Završene grbove predstavljaju članovi grupe u plenumu; grbovi su izloženi na panou u učionici.

Nastavni materijali

Vježba 1.4. – Buket cvijeća

Odgojno-obrazovni cilj	Cilj ovog zadatka je podupirati grupnu koheziju i poticati samopoštovanje; Učenici razumiju i uvažavaju činjenicu da su pojedinci u grupi jedinstveni i različiti, i da kao takvi doprinose ukupnoj snazi grupe.
Materijali	Mala fotografija portreta učenika koja nije veća od tri kvadratna centimetra (dopušteno je da učenik nacrtá autoportret). Žuti ili narančasti papir razrezan u okrugle komade otprilike 6 cm u promjeru kako bi se stvorila sredina cvijeta. Papir u žarkim bojama izrezan u obliku latica, obojena vrpca, i ako je moguće, markeri i olovke u nekoliko boja, dva velika lista preklopnika, lijepilo.

Postupak

1. Svaki učenik ima okrugli komad papira na koji lijepi svoju fotografiju.
2. Svaki učenik uzima šest latica na kojima zapisuje jednu ili dvije pozitivne riječi o:
  - tome što bi učitelj/ica mogao reći o njima
  - tome što bi muški član njihove obitelji mogao reći o njima
  - tome što bi ženski član njihove obitelji mogao reći o njima
  - tome što bi mogli reći o sebi samima
  - što bi prijatelji mogli o njima reći
  - što bi netko drugi u sobi, školi ili zajednici mogao o njima reći.
3. Učenik lijepi latice oko ruba fotografije kako bi oblikovao glavu cvijeta.
4. Učitelj/ica ili učenici raspoređuju glavu cvijeta na predložak papira.
5. Učitelj/ica ili učenici crtaju stabljike i listove svakog cvijeta kako bi stvorili buket.
Pričvrščivanje vrpce učinit će buket vrlo posebnim.

Dodatak

Sjedeći u krugu, učenici daju svoje komentare. Ovo pomaže učenicima da razumiju simbolično značenje: buket bi izgubio svoju ljepotu ako bi neki cvjetovi nedostajali (zajednica); svaki cvijet je različit, dodaje nešto jedinstveno (dostojanstvo osobe); a u isto vrijeme, svi cvjetovi su slični i stoga jedan je jednako važan kao i drugi (jednakost). Koncepti u zagradama mogu biti uključeni u razrede sa starijim učenicima.

Vježba 1.5. – Kineski štapići

Odgojno obrazovni cilj	Učenici se vježbaju u vještinama timskog rada. Iskušavaju što znači osloniti se na druge i da se drugi mogu osloniti na njih (međuovisnost).
Materijali	Kineski štapići ili olovke (otprilike 15 cm duge).

Postupak

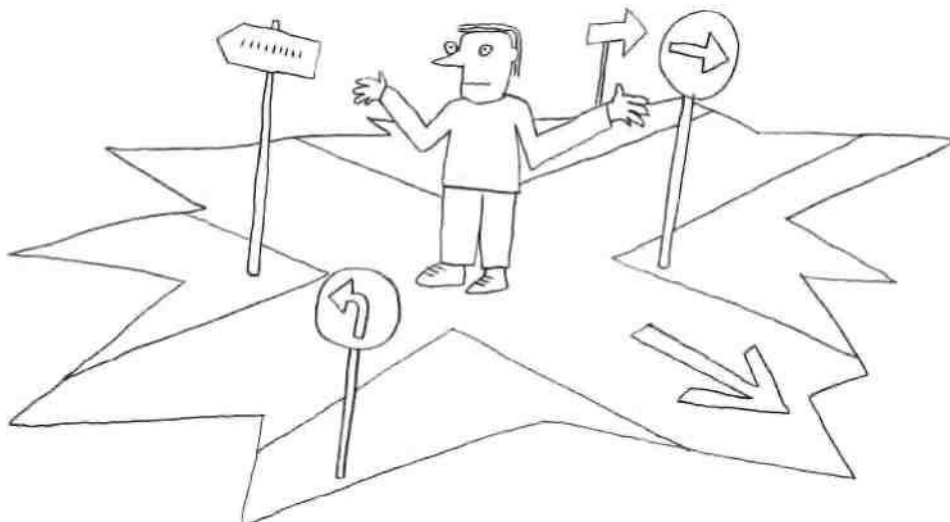
1. Razred je podijeljen u timove s otprilike osam učenika. Timovima je rečeno da trebaju prijeći određenu udaljenost (ako je moguće, vježba bi se trebala provesti izvan školske zgrade).
2. Timovi stoje u redovima na međusobnoj udaljenosti od metar do metar i pol.
3. Učenici primaju kineske štapiće (ili olovke) vršcima prstiju; štapići sada spajaju učenike u timu.
4. Sada se timovi moraju utrživati prema cilju koji je prethodno postavljen; na primjer, učionica ili drugi kraj školskog dvorišta. Ako dva učenika ispuste svoj štapić, cijeli tim se mora vratiti na početak i ponovno početi utrku. Timovi su slobodni u tome da razviju najbolju tehniku i strategiju za najbrži dolazak na cilj a da im putem ne ispadnu štapići.

Ovisno o tome koliko se zadatak bude pokazao teškim za učenike, ova pravila mogu se primijeniti više ili manje striktno.

Dodatak

1. Neki učenici mogu biti zaduženi kao vanjski promatrači koji bilježe i na kraju komentiraju način na koji su timovi međusobno surađivali.
2. Aktivnosti se mogu snimiti kako bi se prikazalo različite oblike ponašanja.

Poglavlje 2 - Razjašnjavanje vrijednosti

Uvod

U suvremenim društvima možemo i smijemo izabrati vrijednosti za koje smatramo da su važne i značajne za nas. Kad donosimo takve odluke, koristimo našu osobnu slobodu, slobodu misli i uvjerenja kao i našu slobodu izražavanja kada javno izričemo naša uvjerenja. Stoga, vježbe u ovom poglavlju odnose se na temeljno načelo ljudskih prava – slobodu osobe ili pojedinca.

Ilustracija pokazuje, međutim, da osobne slobode dolaze s potrebom da se donose odluke. Slobodni ljudi mogu biti jako samotni ljudi. Nitko nam ne može nametnuti koje je naše uvjerenje ili kojih se vrijednosti trebamo držati. Mi moramo donijeti odluku; kako bismo inače znali što je važno u životu? Odabiranje vrijednosti je, stoga, ključno pitanje za mlade ljude u njihovim naporima da odgovore na pitanja: Tko sam ja? Koji je moj identitet?

Temeljem različitih gledišta, proizašlih iz potreba društva kao cjeline, shvaćamo da sloboda pojedinca vodi ka pluralnom društvu, čiji se članovi drže različitih vrijednosti i uvjerenja. Pluralizam može biti izvor konflikta. Ovo potiče pitanje na koje će se vrijednosti oslanjati naše društvo i naša demokracija; na primjer, cijenjenje kompromisa, nenasilja ili integracije manjina. Ako se članovi društva uspiju usuglasiti oko pravila mirnog, nenasilnog raspravljanja i donošenja odluka, onda se mogu nositi s jako puno kontroverzi u njihovim stavovima i interesima.

Sva ta pitanja su jednako važna u mikro društvu školskog razreda kao i u društvu kao cjelini. U demokratskoj zajednici, niti jedan pojedinac ili vlast nema pravo oglušiti se na vrijednosti koje vrijede za sve. Umjesto toga, građani će pregovarati oko minimalnog dogovora o određenim vrijednostima. **Stoga, nije posao učitelja/ice da određuje vrijednosti u smislu političke korektnosti ili određenog uvjerenja ili ideologije. Učenici trebaju učiti kako koristiti svoje slobodne misli i kako dijeliti svoje odluke s drugima.**

Ovi zadaci podupiru učenike u razvoju njihovih vještina pregovaranja. Postaju svjesni temeljnog načela uzajamnosti. Razumiju da je izvor naših vrijednosti povezan s našom društvenom situacijom i našim interesima. U svakoj je vježbi jednako važno kako učenici raspravljaju - raspravljaju li mirno i u zajedničkom poštovanju, kao i pitanje o kojem raspravljaju za ili protiv.

Vježba 2.1. – Igra splavi

Odgojno obrazovni ciljevi	Učenici se upoznaju s pojmom vrijednosti. Učenici uče kako prepoznati predrasude.
Materijali	Kartice koje daju informacije o likovima.

Postupak

Devet ljudi pluta na splavi usred otvorenog mora. Ne znaju koja je njihova trenutna pozicija. Splav je premalena za sve njih. Četvorica od njih moraju se baciti u more.

Tko će oni biti i zašto?

Svaki učenik dobiva karticu koja mu pruža neke informacije o liku koji on ili ona treba predstavljati.

Ovo nije samo igranje uloga već i stvar identificiranja s likom zbog traženja razloga zašto ona ili on zaslužuje preživjeti više nego ostali. Uvijek moraju govoriti u prvom licu – „Ja“. Ova situacija i ono što je u igri mora se također naznačiti na kartici. Mora biti potpuna tišina tijekom prve deset- minutne faze.

1. Učenici rade u grupama po šest učenika.
Svaka grupa odlučuje tko bi trebao biti spašen prema argumentima koje iznosi svaki učenik. Kako bi se potaknula interakcija, svaka osoba treba ne samo braniti svoj lik već i napadati drugog. Zajednička odluka, međutim, treba se donijeti unutar prvih dvadeset minuta.
2. Svaka grupa iznosi svoj izbor i uspoređuje ga s drugim grupama.
3. Cijeli razred se poistovjećuje s vrijednostima i predrasudama koje su izišle na vidjelo.

Nastavni materijali

Nekoliko primjera različitih likova

Trideset-petogodišnji dekorater, neoženjen, koji je politički aktivist.	Rom koji je upravo izašao iz zatvora.
HIV pozitivna prostitutka.	Stara žena, udovica, koja putuje u rodnu zemlju sa svojom ušteđevinom kako bi ponovno vidjela svoga sina.
Ruski pijanist, otac dvoje djece.	Engleski <i>skinhead</i> koji je pijan.
Petnaestogodišnji tinejdžer, dobitnik važne književne nagrade.	Poznati stari američki igrač bejzbola.
Veleposlanik koji radi za Ujedinjene narode.	Mlada majka koja je slomila nogu.
Vojnik koji se vraća s dopusta.	

Vježba 2.2. – Sustav vrijednosti

Odgojno-obrazovni cilj	Učenici otkrivaju da različite vrijednosti mogu biti mogući izvor konflikta.
Materijali	Papir i olovka, radni list koji sadrži listu različitih vrijednosti.

Postupak

Lista od 20 vrijednosti koje nisu ni u kakvom poretku, daje se svakom učeniku: društveni uspjeh, ljubav, poslušnost, sigurnost, mir, poredak, ljudsko dostojanstvo, osjećati se dobro u sebi, jednakost, poštovanje prema drugima, iskrenost, obitelj, solidarnost, odgovornost, pravda, tolerancija, sloboda, natjecanje, zdravlje, domoljublje.

1. Učenici rade u parovima.
2. Učitelj/ica upućuje učenike da grupiraju vrijednosti na listama u tri kategorije. „U prvu stavite one koje su vama najvažnije; u drugu stavite one najmanje važne; na kraju one koje ne možete klasificirati.“ Ovaj rad treba se raditi polako i promišljeno.
3. Davanje povratnih informacija odvija se u grupama izmjenjujućih parova, putem rasprave.
Nijedna hijerarhija se ne preferira. Nikakve procjene ili ocjene se ne donose za ovu aktivnost.
Učitelj/ica treba naglasiti razliku između jednostavnih idealnih vrijednosti i efektivnih vrijednosti - onih koje uključuju neku vrstu ponašanja.
4. Predložite učenicima da zadrže svoje liste sa svojim prvim izborima.

Dodatak

1. Učenici formiraju grupe po troje i uspoređuju njihove sustave (lista prvog izbora) odgovarajući na sljedeća pitanja:
  - Zašto sam izabrao ovu vrijednost kao najvažniju?
  - Je li ta vrijednost važna za moje praktično ponašanje?
  - Koje su prepreke njezinoj realizaciji?
  - Koji je njezini najvažniji problem?
  - Na koji ga način mogu riješiti?
  - Koji su individualistički stavovi nasuprot općim kolektivnim obvezama?
2. Učenici grupiraju svoje stavove unutar kategorija, na primjer opća etika ili ljudska prava, praktična upotreba, opći ili društveni uspjeh.
Koje grupiranje se čini najznačajnijim?
Kada se suočava s izborom, pojedinac može djelovati instinktivno prema navici ili prema tome što se čini najboljim razlogom za djelovanje. Mi razmišljamo o vrijednostima kada se pitamo koji cilj treba biti izabran, a ne koja su najbolja sredstva za postizanje tog cilja.
3. Ovaj postupak pruža prihvatljivo rješenje za strane koje su suočene s oprečnim argumentima kada postoji sukob interesa. Iako smo često u napasti da koristimo moralne termine kako bismo obranili osobne interese, određena načela djeluju. Poštovanje pojedinca je načelo, pravilo koje omogućuje prihvaćanje ili odbijanje određene kategorije djelovanja. Uzajamnost je najpouzdaniji kriterij za utvrđivanje poštuje li određeno djelovanje pojedinca. Ono stavlja veći naglasak na tuđe interese nego na vlastite.

U grupama, učenici bi trebali formulirati nekoliko temeljnih načela:

- zakon se uvijek treba poštovati;
- svatko ima pravo živjeti na način koji smatra prikladnim.

Tada oni mogu usporediti iskazana stajališta s načelima.

Vježba 2.3. – Filozofija života

Odgojno - obrazovni cilj
Materijali

Učenici razumiju da vrijednosti imaju praktične učinke.
Popis različitih načina života na plakatu ili na ploči.

Postupak

1. Učenici ocjenjuju svaki način života prema sljedećoj ljestvici:
  - 7 – Jako mi je drag
  - 6 – Drag mi je
  - 5 – Poprilično mi je drag
  - 4 – Svejedno mi je
  - 3 – Nije mi stalo do njega
  - 2 – Nije mi drag
  - 1 – Uopće mi se ne sviđa.
2. Učitelj/ica traži učenike da usporede svoje rezultate u parovima ili u grupama od tri ili četiri učenika.

Dodatak

Učenici opisuju svoj idealan (zamišljen) način života (trebali bi izbjegavati opisivati svoj stvarni način života). Razumiju što su proturječnosti; konformiraju li se prema vlastitim ljestvicama vrijednosti?

Nastavni materijali

(pogledati iduću stranicu)

Različiti načini života

1. Sljedeće je potrebno u životu: umjerenost, inteligencija, balansiranje između krajnosti, prijateljstvo, samokontrola, disciplina, promućurnost, dobre manire i poštovanje prema određenim tradicijama.
2. U životu se računa individualna i intelektualna sloboda, indiferentnost prema fizičkom i psihičkom svijetu.
3. Najvažnije osobine su suosjećanje, ljubav, odanost, kontrola osjećaja i interesa, otvorenost prema drugima. Odvažni intelektualci, potraga za moći i egoizam ne trebaju se cijeniti.
4. Uživati u životu je važnije nego mijenjati svijet; odbijanje etičnosti, discipline i požrtvornosti; potreba za društvenošću, ali s razdobljima samoće.
5. Osoba bi se trebala identificirati s grupom i tražiti prijateljstvo. Društvenost i akcija su važniji, od meditacije kao previše apstraktne i od samoće i materijalnih interesa. Pozitivna emocionalna eksternalizacija i dijeljenje pozitivnih iskustava također su poželjnije.
6. Osoba bi trebala tražiti uzbuđujuće fizičke aktivnosti, istraživanje svojih životnih i praktičnih osjetila, usredotočenost na rad, odbijanje snova kao nostalgiju, odbijanje komfora i samo-udovoljavanja.
7. Dani slijede jedan za drugim, ali svaki je različit. Nestabilnost i prilagođavanje su ključni i trebalo bi se uživati u svakom neponovljivom trenutku. Iznad svega ne treba biti rob ideji.
8. Jednostavni užiteci su važni: komfor, prijateljstvo, odmor, dobro zdravlje, odbijanje intenzivnih i kompleksnih užitaka, odbijanje ambicije i fanatizma.
9. Otvorenost i senzibiliziranost su nužni: užiteci i uspjeh će doći sami po sebi; mirno čekajte i budite otvoreni.
10. Osoba mora imati samo-kontrolu, ali treba biti i budna, svjesna sila u svijetu i ljudskih ograničenja. Osoba mora biti velikodušna, ali ne utopistička, hodati po svijetu sa samokontrolom i dostojanstvom.
11. Kontemplacija je važna. Svijet je prevelik i previše agresivan. Duševni život je ključan i ima prednost nad beskorisnim, opakim svijetom kojeg se treba čuvati.
12. Fokus je na djelovanju, izvršavanju, izazovu i izgradnji; tijelo, ruke, mišići su stvarni život. Umnost, komfor i opuštanje trebaju se odbaciti.
13. Ljudi trebaju početi služiti jedni drugima i biti korisni za druge kako bi potaknuli svoj osobni razvoj. Otuditi se od ovog svijeta; biti ponizan, konstantan, vjeran, fleksibilan. Primiti bez pitanja, raditi za vladavinu dobra.

Poglavlje 3 – Upoznavanje s ljudskim pravima

Uvod

Ilustracija prikazuje seriju objekata koji su poznati djeci i mladima. Svaki objekt može predstavljati simbol ljudskih i dječjih prava – šator (pravo na odmor), kišobran (zaštita), tanjur s hranom (fizičke potrebe), knjige (pravo na obrazovanje, sloboda misli), plišani medvjedić (pravo na odmor i igru), zastava (državna zaštita građanskih prava), kutija s prvom pomoći (zdravstvena skrb), omotnica (sloboda komunikacije i izražavanja), kuća (privatnost). Globus može predstavljati ideju zaštite ljudskih prava za svako ljudsko biće. Simboli su raspoređeni zaigrano, jedan iznad drugoga, i možemo ih zamisliti kako se vrte u krug. Na ovakav način povezani su kako bi tvorili cjelinu koja predstavlja više od svojih dijelova. Ako bismo uzeli jedan komad, cjelina bi se srušila.

Slika je primjer koji pokazuje koliko su moćni naočigled vrlo jednostavni simboli. Tražiti simbole za ljudska prava je zadatak koji se može dodijeliti mladim učenicima kao i starijima. Naravno, dozvoljava im da povezuju svoje osobno iskustvo s ljudskim pravima te im omogućava da istražuju značaj ljudskih prava za njihove živote. Nekoliko postupaka u zadacima ovog poglavlja slijedi ovakav pristup.

Zadaci u ovom poglavlju očituju se o ljudskim pravima – ključnoj temi obrazovanja za ljudska prava. Druga poglavlja, kao što su ona o vrijednostima, naglašavaju poučavanje kroz ljudska prava – s ljudskim pravima kao pedagoškom vodikom. Ovi zadaci se usredotočuju na poučavanje o ljudskim pravima:

- Poznavanje ljudskih prava: učenici znaju jedno ili nekoliko ljudskih prava detaljno te razumiju osnovna načela;
- Čitanje ljudska prava, polako i jasno kao da je svaka riječ ključna;
- Povezivanje ljudskih prava sa svakodnevnim životom; učenici razmatraju svoja osobna iskustva i njihove želje i potrebe kroz perspektivu ljudskih prava.

Ovaj je pristup prikladan učenicima svih godišta.

Nekoliko zadataka su primjeri poučavanja i učenja putem primjera. Učenici rade plakat ili kutiju s blagom i stvaraju simbol koji predstavlja određeno ljudsko pravo. Koristeći se kreativnim vještinama učenika, takvi zadaci čine promjenu od standardnog tekstualnog poučavanja i učenja.

Svi zadaci zahtijevaju pomno razmišljanje u razredu. Učenici trebaju razumjeti da se ljudska prava mogu povrijediti i da iz tog razloga moraju biti pod zaštitom zakona kao i sredstvima prisilne provedbe (policija, kazneni sustav).

Sa starijim učenicima moguće je učiniti neke dodatne korake. Ljudska prava su temeljna prava, što znači da ni jedna javna vlast ne treba posebno dozvoljavati ta prava niti ih oduzeti od nas.

Učenici trebaju znati o osnovnim poveljama i konvencijama o ljudskim pravima kao što je *Europska konvencija o ljudskim pravima*. Trebaju razumjeti da su naša prava ograničena pravima drugih. Sami trebamo razumjeti zašto, a ukoliko je potrebno, zakonodavci i suci trebaju o tome odlučivati. Kao što izvješća Vijeća Europe i nevladinih organizacija pokazuju, država također može biti prijetnja ljudskim pravima. U takvim slučajevima, građani se mogu obratiti nacionalnim ustavnim sudovima ili europskom sudu za ljudska prava u Strasbourgu.

Vježba 3.1. – Plakat ljudskih prava

Odgojno obrazovni ciljevi	Učenici razumiju sljedeće aspekte ljudskih prava: njihova osnovna struktura (tko uživa ljudska prava - sadržaj i način provođenja); problem povrede ljudskih prava; sredstva za zaštitu ljudskih prava. Učenici vježbaju svoje vještine čitanja. Učenici su razvili svoje kreativne vještine.
Materijali	Veliki listovi papira, A4 papir u raznim bojama, kemijske olovke, škare ljepilo, stari časopisi i novine, fotografije; tekst Europske konvencije o ljudskim pravima ili Opće deklaracija o ljudskim pravima

Postupak

1. Učenici formiraju grupu od četiri učenika.
2. Učitelj/ica daje jedan članak koji predstavlja jedno ljudsko pravo svakoj grupi. Stariji učenici mogu odlučiti s kojim člankom žele raditi te zbog čega su baš njega izabrali (vidjeti korak 4).
3. Svaka grupa priprema plakat o ljudskim pravima. Plakat se sastoji od sljedećih dijelova:
  - a. naslov koji sadrži ljudsko pravo;
  - b. tekst iz *Europske konvencije o ljudskim pravima* ili *Opće deklaracije o ljudskim pravima*;
  - c. slika koja simbolizira ljudsko pravo (npr. auto koji može predstavljati slobodu kretanja ili zatvorena prednja vrata što predstavlja pravo na privatnost);
  - d. analiza strukture ljudskog prava (za napredne razrede), u kojima se govori o:
    - osobama koje uživaju to pravo;
    - sadržaju (što pravo štiti ili pruža);
    - načinima primjene ili zaštite;³
  - e. simbol (npr. a kotač koji može predstavljati slobodu kretanja ili usta što predstavlja slobodu izražavanja).
4. Grupe prikazuju plakate te o njima raspravljaju u razredu.

Dodatak

Plakat može, također, sadržavati primjere povrede ljudskih prava i načine kako se štite.

Varijante

Kao što je gore spomenuto, struktura plakata može varirati prema starosti grupe i razine poznavanja ljudskih prava. Ovaj zadatak služi kao uvod ili primjena.

Kada je pripreman za napredni razred, zadatak može uključivati aspekte ljudskih prava poput: davanje individualne slobode, zaštita jednakosti, pružanje socijalnih prava; može uključivati i cijele „generacije“ ljudskih prava.

³ Vidjeti Yves Lador, *Vodič za učitelje/ice za Europsku konvenciju o ljudskim pravima*, Geneva/Strasbourg, 1997, str. 53 (kako se stvara ljudsko pravo?).

Kad se samostalno koristi, ovaj zadatak može dovesti do izoliranog akademskog pristupa koji se fokusira na jedno ljudsko pravo. Stoga se preporuča kombinirati ovaj zadatak s drugima koji se dotiču ljudskih prava; na primjer, osobno iskustvo učenika, pitanja povrede i primjene ljudskih prava te rasprava o općoj prirodi ljudskih prava.

Vježba 3.2. - Špage

Odgojno-obrazovni ciljevi	Svrha ovog zadatka je predstaviti globalnu perspektivu našeg zajedničkog podrijetla kao uvod u obrazovanje za ljudska prava. Svi ljudi dijele zajedničko podrijetlo, istu zemlju i imaju ista prava neovisno o tome gdje žive i u kojoj situaciji žive. Ovaj zadatak vizualizira velike figure kako bi bile razumljive djeci.
Bilješke o metodi	Ovaj zadatak posebno se ističe jer pruža primjer model-poučavanja učiteljima umjesto grupnog rada učenika.
Materijali	Dva komada špage duljine 4.8 i 7 metara, karta svijeta ili globus.

Postupak

1. Učitelj/ica pokazuje učenicima špagu dugačku 4.8 metara i pita ih koliko misle da je špaga dugačka. Kada se učenici slože da je špaga dugačka 4.8 metara, onda ih upita koliko to iznosi milimetara.
2. Dužina špage od 4.800 milimetara može simbolizirati povijest našega planeta, s obzirom da je zemlja stara približno 4.800 milijuna godina.
3. Učitelj/ica se vraća na postanak planeta i prolazi kroz glavne događaje u povijesti zemlje, s time da 1 milimetara predstavlja 1 milijun godina. Koliko su dugo ljudi na zemlji? Ona/on pokazuje im zadnjih 1-2 milimetara i uspoređuje ih s ostatkom užeta. Možda ljudska bića nisu toliko važna? Možda bismo trebali biti vrlo obazrivi prema planetu na kojem živimo?
4. Učitelj/ica priča učenicima nešto malo o povijesti čovječanstva. Prema trenutnim saznanjima ljudski život prvi put se pojavio u Africi. Na početku, ljudi su bili Afrikanci. Onda je čovječanstvo migriralo iz Afrike i ljudi su naselili cijeli planet. Danas postoji mnogo zemalja i različitih grupa koje govore različitim jezicima i koje imaju različite kulture i religije, ali u konačnici svi smo jednaki.
5. Učitelj/ica pokazuje učenicima drugi komad špage. Koliko je on dugačak? Danas na svijetu živi 7 milijardi ljudi.⁴ Stoga 1 milimetar duljine špage odgovara 1 milijunu ljudi. Pokazuje na špagi veličinu nekih velikih zemalja. Koja je veličina naše zemlje? Neki ljudi dijele svijet na „naše ljude“ i „strance“. Špaga pokazuje da su većina ljudi „stranci“! Ali svi mi dijelimo planet kao naš dom i mi moramo učiti kako živjeti zajedno. Zemlje svijeta, kroz Organizaciju ujedinjenih naroda, odlučile su da posjedujemo ista prava unatoč činjenici da smo različiti i živimo na različitim mjestima.

Dodatak

Na temelju ovog uvoda učitelj/ica može raspravljati o pitanjima okoliša, ljudskih prava općenito, predrasuda i stereotipa (vidjeti poglavlje „Primjećivati druge“), geografska pitanja i međunarodne odnose.

⁴ Učitelj/ica treba voditi računa o ovoj brojci i prilagoditi dužinu komada špage prema broju stanovnika; 7 milijardi je bilo u 2013.

Vježba 3.3. – Drvo ljudskih prava

Odgojno - obrazovni cilj	Učenici razvijaju konceptualni okvir kako bi prosuđivali o ljudskim pravima.
Materijali	Olovke u boji, veliki listovi papira postavljeni na izložbeni prostor u razredu.

Postupak

1. Učitelj/ica dijeli učenike u male grupe od tri do pet učenika.
2. Ona/on traži od njih da nacrtaju jedno lijepo drvo i da ga imenuju „Naše drvo ljudskih prava“. Na donjem dijelu stabla trebali bi napisati „ljudska prava“.
3. Nakon toga bi na grane drveta trebalo staviti neke ključne pojmove za koje učenici misle da jesu ili bi trebali biti sastavni dio ljudskih prava. Oko tih grana može se staviti mnogo drugih grana s temama za koje učenici misle da su povezane s glavnim granama.
4. Nakon što im je dano određeno vrijeme, grupe stavljaju svoje crteže na zid i objašnjavaju što su napravili. Napravljeni plakati mogu neko dulje vrijeme ostati na zidu. Služiti će kao ukras a također se mogu koristiti u nekim drugim lekcijama.

Dodatak

Nakon što smo naučili nešto o idejama učenika o ljudskim pravima, možemo detaljnije proučavati ljudska prava ili dječja prava i zaključiti do koje mjere stvarna prava odgovaraju pravima koja su zapisali učenici.

Vježba 3.4. – Vožnja balonom

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici postaju svjesni općih vrijednosti u ljudskim pravima. Razumiju da su neka prava implicitno sadržana u drugima unutar sustava ljudskih prava; razlika je u tome jesu li određena ljudska prava zaštićena ili ne. Učenici razumiju da su ljudska prava neotuđiva i da je samovoljno ukidanje ljudskih prava put u diktaturu.
Bilješke	Ova igra može se koristiti kao uvod na početku tematske cjeline ili na kraju kao zadatak.
Materijali	Olovke i papir, po mogućnosti veliki listovi papira koji se mogu staviti na zid; popis prava koja se mogu odbaciti/dati im se prioritet.

Postupak

1. Učitelj/ica upravlja igrom, učenici su raspoređeni u grupe od četiri do šest učenika. Svaka grupa dobiva papir i markere. Učenici crtaju veliki balon iznad oceana ili lokalnog krajolika. Balastne vreće s pijeskom predstavljaju deset ljudskih prava koja su zalijepljena na plakat (pogledati listu niže dolje).
2. Sada igra počinje. Učenici trebaju zamisliti kako putuju u balonu ljudskih prava. Balon počinje propadati i putnici trebaju baciti neki balast kako bi izbjegli nesreću.
Zadatak učenika je da odrede prioritetna ljudska prava koja su predstavljena u balastnim vrećama. Koristit će slijedeće kriterije: Je li je neko pravo implicitno sadržano u drugome? Je li je neko pravo od osobite važnosti za demokraciju ili za naše osobne potrebe?
3. Međutim, balon i dalje tone i potrebno je baciti dodatni balast u redovitim razmacima. Učenici moraju baciti dodatne vreće s balastom. Nakon što su odbacili četiri ili pet vreća balon sigurno prizemljuje.
4. Razmišljanje u plenumu. Svaka grupa predstavlja cijelom razredu svoju listu i objašnjava (neke) njihove prioritete. Lista se može uspoređivati. Postoje li velike razlike? Također bi trebalo govoriti o učinjenom radu u grupama. Je li bilo teško se usuglasiti? Je li bilo teško dati prioritet nekim pravima pred drugima? Nadajmo se da se mogu složiti kako su sva ljudska prava važna, ali da se ljudi mogu razlikovati u svojim prioritetima kad trebaju birati.
U kvalitetnom ustavu, ukidanje bilo koja od tih prava uzrokovalo bi ozbiljnu štetu demokraciji. **Ljudska prava su prirodna prava i stoga neotuđiva.** Na temelju toga može se reći da je vožnja balonom zapravo simulacija situacije za koju se nadamo da se nikad neće dogoditi – vladavina diktature.
Ako bi učenici propitkivali pravila grupe na ovim temeljima, onda se može smatrati da je odgojno obrazovni cilj ispunjen.
Moguće je produžiti razmišljanje tako da se pregledava koja od ovih prava su uključena u ustav zemlje i kako se ta prava štite.

Dodatak

Kada se ovaj zadatak radi s mlađim učenicima, komadi balasta – prava, trebali bi se zamijeniti sa stvarima koja su primjerena dobi učenika; na primjer, „slobodni izbori“ mogu se zamijeniti s „igračkama“. Tijekom objašnjavanja ovi predmeti mogu se povezati s dječjim pravima.

Materijali

Informacija

Balast u balonu sastoji se od sljedećih prava:

- slobodni izbori
- sloboda vlasništva
- jednakost žene i muškarca
- uredno i zdravo okruženje
- pristup zdravoj hrani i čistoj vodi
- pravo na obrazovanje
- sloboda misli, savjesti i vjere
- odjeća i dom za sve građane
- privatni život bez uplitanja
- sloboda kretanja.

Vježba 3.5. – Želje i potrebe

Odgojno - obrazovni cilj

Učenici razumiju razliku između stvari koje žele i onih koje su im stvarno potrebne.

Materijali

Papir, olovke, škare.

Postupak

1. Učitelj/ica traži da učenici na papir nacrtaju nekoliko stvari za koje smatraju da su im potrebne (učitelj/ica može pripremiti komadiće prije lekcije ili može dopustiti učenicima da sami izrežu komadiće). Mogu učiniti otprilike 8-10 crteža svaki.
2. Kada su crteži gotovi, učitelj/ica dijeli učenike u grupe.
3. Svaka grupa treba se složiti da odbaci sve osim pet crteža. Samo pet najvažnijih stvari mogu ostati na stolu. Nakon toga grupe trebaju jedna drugoj objasniti zašto su baš tako izabrale. Jesu li sve jednako izabrale?

Dodatak

Učitelj/ica veže traku preko cijelog razreda i vješa crteže na traku. Ona/on potom vodi raspravu u razredu o tome koje slike se mogu ukloniti, koje stvari nam uistinu nisu potrebne. Na kraju na traci treba ostati samo pet crteža. Mogu li se učenici usuglasiti o kojih pet stvari je riječ?

Zadatak 3.6. – kutija s blagom

Odgojno - obrazovni cilj	Ovo je zadatak za djecu od šest do sedam godina. Oni razumiju da djeca imaju prava, postaju svjesni da ta prava postoje i da je bitno poštovati ih.
Materijali	Kutija s blagom je izvanredno lijepa kutija koju djeca trebaju sama ukrasiti i napuniti (sa slikama iz novina, UNICEF piktogramima koja ilustriraju dječja prava, lutkama i različitim materijalima).

Postupak

1. Na početku kutija sadrži:
  - dva piktograma koja predstavljaju pravo na jednakost i pravo osoba s fizičkim i psihičkim invaliditetom na stručnu pomoć;
  - dvije lutke koje predstavljaju djecu iz Guatemale.
2. Sakupljajući objekte koji predstavljaju prava i djeteta te njihovim stavljanjem u kutiju s blagom, djeca razumiju koliko su ta prava važna. Rad na kutiji s blagom trebao bi trajati do kraja razredne nastave.
3. Zajedno s velikom kutijom za cijeli razred, svaki učenik bi trebao imati svoju malu kutiju s blagom.

Poglavlje 4 – Primjećivanje drugih

Uvod

Ova slika prikazuje djevojčicu koja gleda dječaka kroz povećalo. Sliku koju stvara povećalo je slična ali ne i identična dječaku u stvarnosti. Dječak ne zna kako izgleda njegova slika. Može biti kriva ili prava, može čak pokazivati više pojedinosti nego što je dječak svjestan da ih prikazuje. Oboje su nasmiješeni, stoga razlika između percepcije i stvarnosti ne predstavlja problem. Djevojčica se smije slici, ne samom dječaku.

Mi koristimo naše povećalo kada promatramo druge ljude i pamtimo ono što u drugima vidimo pod povećalom. Mi sudimo druge prema tim mentalnim slikama. Takve slike su sirovi materijal iz kojeg stvaramo stereotipe. Svi se oslanjamo na takva pojednostavljenja složenog svijeta kojeg nitko od nas u potpunosti ne razumije. Ukoliko stereotipi postanu predrasude, pogotovo one negativne, onda te predrasude mogu potaknuti razdor i neprijateljstvo u društvu.

Zadaci u ovom poglavlju pomažu učenicima da postanu svjesni svojih percepcija i predrasuda o drugima, da kritički razmišljaju o njima i da ih ispravljaju, ukoliko je potrebno. Stoga se ovo poglavlje usredotočuje na socijalnu dimenziju demokracije i ljudskih prava. Naše zajedničke percepcije, predrasude i načini interakcije jednih s drugima pružaju osnovu iz koje se demokracija i ljudska prava trebaju razvijati. Nije dovoljno demokraciju i ljudska prava unijeti u ustav kao temeljna načela vlasti; njihovi sociološki i kulturološki korijeni su također važni.

Općenito, učenici bi trebali razumjeti ulogu stereotipa u smanjivanju složenosti i lakšeg razumijevanja naših društava i svijeta u kojem živimo. Također trebaju razumjeti da stereotipi mogu postati opasni, sijući sjeme neprijateljstva u društvu. Navedena situacija osobito se može dogoditi kada upoznajemo strane ljude, a koji pobuđuju strah. Obrazovanje pomaže ljudima da prepoznaju predrasude i dvosmislene stereotipe te ih ispravljaju.

Stariji učenici mogu također razumjeti da naše percepcije i predrasude mogu u konačnici doprinijeti kulturi koja podupire ili zatire demokraciju i ljudska prava u zajednici. Doslovce, demokracija počinje sa mnom i s tobom.

Vježba 4.1. – Svi različiti, svi jednaki

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici uče kako upoznati i prihvatiti druge u svojoj grupi. Učenici otkrivaju što imaju zajedničkog, a čega nisu svjesni da. Učenici postaju svjesni stavova i različitosti u primjeni stavova.
Materijali	Komadić krede ili komadić užeta kako bi se na podu učinila ravna linija.

Postupak

1. Učitelj/ica govori na glas jednu po jednu od predloženih karakteristika. Oni koji smatraju da imaju takvu karakteristiku prelaze preko crte.
Primjeri: Svi oni koji ...
  - nose traperice
  - imaju plave oči
  - su stariji
  - su posjetili druge zemlje u Europi
  - redovito čitaju novine
  - su bili predmet diskriminacije
  - imaju predrasude itd.Učenike se može pitati da predlože neke karakteristike, ali učitelj/ica mora biti svjestan/svjesna onih karakteristika koje su osjetljive.
2. Učenici razmatraju sljedeća pitanja:
  - Je li se itko našao u grupi s nekim za kojeg su smatrali da s njim nema ništa zajedničko ?
  - Kakav je osjećaj biti dio velike grupe?
  - Kakav je osjećaj biti sam?

Varijacija

Kad god se karakteristika spomene, učenici počinju formirati grupe od osoba s istim karakteristikama. Ostaju zajedno za trenutak kako bi raspravljali što imaju zajedničko. Govore stvari koje se tiču preferencija i ponašanja, na primjer.

Vježba 4.2. - Različitost

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici iskušavaju razliku i razumiju zašto je različitost toliko ukorijenjena u društvenim strukturama. Iskustvo razlike je od izuzetne važnosti u adolescenciji. Mladi ljudi privlače na sebe pozornost, žele da ih odrasli prepoznaju te da ih drugi poštuju. Važan dio formiranja identiteta u adolescenciji je odvajanje od dorašlih, osobito roditelja. Učenici razumiju da postoje mnoge biološke različitosti koje nitko ne može u potpunosti identificirati. Na primjer, moguće je tvrditi da je jedan oblik inteligencije superiorniji drugome. Razlike koje su ljudima bitne duboko su ukorijenjene u društvu – primjerice razlike na temelju vrijednosti, socijalnog statusa ili socijalne promjene. U razredima u kojim učenici pripadaju kulturološkim manjinama, ovo je dobra prilika da ih učenici prikazuju u ne-diskriminirajućem kontekstu.
Materijali	Veliki list papira.

Postupak

1. Učitelj/ica zapisuje na veliki list papira tipove razlika između ljudi koliko najviše moguće tipova stane na papir.
2. Razred se dijeli u četiri grupe. Svaka grupa sastavlja listu određenih tipova različitosti:
  - fizičke razlike
  - psihološke razlike
  - sociološke razlike
  - kulturne razlike.
3. Analiza: učenici razmišljaju o razlikama između ljudi :
  - "sad znam da postoji ...
  - ... ali sam naučio/la ...
  - najviše me iznenadio ..."

Dodatak

Učitelj/ica objašnjava zašto su ljudska bića jednaka ali i različita.

Učenici zamišljaju i zapisuju dvije situacije u kojima je teško iskusiti različitost. Situacije se mogu diskutirati s cijelim razredom.

Vježba 4.3. – Točno i netočno

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici postaju svjesni svojih stereotipa te kako o njima kritički razmišljati. Razumiju da nam pojednostavljenja i stereotipi pomažu u nošenju sa složenošću svijeta u kojem živimo. Učenici razvijaju svoje sposobnosti kako bi donijeli odluke. Čineći tako, oni se potiču na kritičko razmišljanje.
Materijali	Učionica se čisti od stolova i stolaca. Prostori „točnog“ i „netočnog“ postavljeni su u suprotne kutove učionice.

Postupak

1. Učenici stoje u sredini sobe. Učitelj/ica čita liste točno-netočnih izjava o ženama, muškarcima, raznim nacijama itd.
Kada učitelj/ica pročita izjavu, učenici idu u kut učionice ovisno o tome smatraju li određenu izjavu točnom ili netočnom.
Učenici koji nemaju stav ostaju u sredini.
2. Učitelj/ica poziva učenike da objasne svoj izbor.
Učitelj/ica pruža točan odgovor. Izuzetno je važno da se ne izbjegne ovaj korak.
3. Učenici se očituju o učiteljevom /učiteljčinom odgovoru. Učitelj/ica ih potiče da objasne na koji način su promišljali o drugima, pogotovo ako su se njihove percepcije pokazale netočnima.

Dodatak

Učenici analiziraju na koji se način mediji nose s pitanjima manjina, spolova, nasilja, itd. Identificiraju primjere stereotipa, predrasuda, površnosti ili temeljitog istraživačkog novinarstva. Učenici pokušavaju ispraviti informaciju za koju smatraju da je netočna ili nepotpuna.

Vježba 4.4. – Prvi dojmovi

Odgojno-obrazovni ciljevi	Učenici su sposobni identificirati stereotipe i postaju svjesni različitosti dojmova i percepcija koje ljudi imaju jedni o drugima. Učenici vježbaju aktivno slušanje i uče poštovati druge.
Materijali	Fotografije ljudi koje mogu u učenicima pobuditi različite stavljaju se na veliki list papira (učitelj/ica bi trebao/la izabrati likove raznih godina, kultura etniciteta, itd)

Postupak

1. Učenici formiraju krug. Učitelj/ica daje svakom učeniku list papira.
2. Učitelj/ica traži od svakog učenika da pogleda njegovu/njezinu fotografiju:
  - "Vidim ..."
  - "Smatram ..."
  - "Osjećam ..."
3. Učenici zapisuju svoje prve impresije na donji dio stranice. Savijaju donji dio papira kako bi sakrili odgovor te dodaju list osobi koja im je s lijeve strane.
4. Ovo traje dok svi listovi nisu prošli cijeli krug.
5. Učenici uspoređuju svoje prve dojmove:
  - Na koji način su vaši prvi dojmovi slični ili različiti?
  - Što vas se osobito dojmilo kod prvog dojma?
  - Koje aspekte ličnosti niste primijetili, zašto?
  - Što ste otkrili o sebi prilikom ove aktivnosti?

Dodatak

Ovaj zadatak može se provesti s vrlo malih brojem fotografija, ili samo s jednom fotografijom, odnosno, etnografskim videom. Svakog se učenika može tražiti da napiše svoje impresije na komadić papira.

Učitelj/ica može reći neke podatke o drugim kulturama: hrana, glazba, struktura obitelji i sl.

Vježba 4.5. – Svi imamo predrasude

Odgojno - obrazovni ciljevi

U ovom zadatku učenici propitkuju stereotipe i predrasude koje imaju o drugim ljudima i manjinama. Otkrivaju percepcije o drugim manjinama

Učenici postaju svjesni svojih ograničenja u toleranciji i njihovih konfrontirajućih vrijednosnih sustava.

Učenici se vježbaju kako da razviju vještine aktivnog slušanja u traženju argumenta.

Materijali

Jedna kopija lista aktivnosti (scenarij) za svakog učenika.

Postupak

1. Svaki učenik dobiva jedan primjerak scenarija i čita ga u sebi.
2. Svaka osoba izabire troje ljudi s kojima bi ona/on htjela putovati te još tri s kojima ne bi htjela putovati.
3. Učenici formiraju grupe od četiri sudionika.
  - Uspoređuju svoje osobne izbore i odgovarajuće razloge za svoje izbore.
  - Pokušaju se usuglasiti oko liste s tri poželjne i tri nepoželjne osobine.
  - Izabiru glasnogovornika za svoju grupu.
4. Svaka grupa predstavlja svoju listu poželjnih i nepoželjnih suputnika cijelom razredu, pritom iznoseći razloge za svoje stavove.

Učitelj/ica potiče diskusiju između iznesenih stavova, na primjer:

  - Koji su bili glavni čimbenici odlučivanja?
  - Ako se grupa nije usuglasila oko liste preferencija, zašto se nije?
  - Koje stereotipe implicira lista putnika?
  - Od kud dolaze ove slike?
  - Kako biste se vi osjećali ako nitko s vam ne bi htio putovati, na primjer?

Dodatak

Lista se može promijeniti ovisno o dobi i socijalnom porijeklu učenika, ali svakako treba uključivati ljude koji predstavljaju manjinu koja se može lako prepoznati kao i one manjine koje nije lako prepoznati.

Manjine i diskriminacija se također mogu promatrati kroz književnost i povijest.

Materijali

(vidjeti iduću stranicu)

Scenarij

Započeli ste s dugim putovanjem koje bi trebalo trajati nekoliko dana. Dijelite odjeljak za spavanje s troje drugih ljudi.

S kojima od sljedećih ljudi biste rado dijelili vagon za spavanje?

S kojim putnicima ne biste dijelili vagon za spavanje?

- pretili švicarski bankar
- talijanski DJ koji konzumira droge
- Afrikanac koji prodaje egzotične članke
- Rom koji je upravo izašao iz zatvora
- Njemica feministička *rock* pjevačica
- homoseksualni student iz Švedske
- mlada Rumunjka s djetetom
- pijani engleski *skinhead*
- HIV pozitivna prostitutka
- jako siromašna izbjeglica
- naoružani strani vojnik
- mlada žena koja govori samo francuski jezik

Vježba 4.6. – Svi smo jednaki, ali su neki jednakiji od drugih

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici identificiraju i analiziraju razloge i motive za diskriminaciju drugih. Ova vježba usmjerena je na način kako socioekonomski čimbenici utječu na šanse društvenog uspjeha.
Materijali	Veliki debeli list papir i markeri.

Postupak

1. Učitelj/ica dijeli učenike u grupe koje nemaju više od šest sudionika. Grupe moraju imati paran broj članova. Svaka grupa dobiva list papira i marker.
2. Ona/on traži polovicu grupe da nacrtaju karikaturu društvenog pobjednika, a drugi dio grupe da napravi karikaturu gubitnika.
3. Učitelj/ica traži od grupa da naprave listu karakteristika svojih modela: socioekonomska razina, profesija, spol, etnička grupa, zabavne aktivnosti, izbor odjeće, izgled, način života, izgled kućanstva, potrošačke navike.
4. On/ona traži od grupa da razmijene svoje karikature te da ih protumače.
5. Crteži se izlažu na zidu. Svaka grupa mora cijelom razredu protumačiti svoje crteže.
6. „Umjetnici“ komentiraju svoje namjere. Komunicirajući motive svojih crteža i učinke koje crteži imaju na promatrače, učenici se mogu dodirnuti sljedećih pitanja:
  - Koje su glavne karakteristike uspjeha?
  - Koje su glavne karakteristike neuspjeha?
  - Koji su glavni čimbenici koje stvaraju razliku između uspjeha i neuspjeha?
  - Jesu li ljudi određenih grupacija zastupljeni?
  - Imaju li svi ljudi jednake šanse za uspjeh neovisno o njihovom socijalnom porijeklu?

Dodatak

Koji su glavni razlozi za diskriminaciju, isključivanje ljudi iz društva samo na temelju njihove kulture, podrijetla, seksualnog ponašanja, jezika i sl.?

Koji su razlozi za nejednakost između ljudi? Je li jednakost moguća, poželjna, ili ne?

Vježba 4.7. – Turist

Odgojno-obrazovni ciljevi	Ova vježba simulira sukob kultura i omogućava učenicima da promatraju stereotipe koje glume. Ova vježba pomoći će učenicima da postanu svjesni sukoba u takvim situacijama. Vježba omogućava da učenici ocjene svoje percepcije na način „da se stavljaju u tuđu kožu.“ Učenici razvijaju svoje komunikacijske vještine.
Materijali	Komad papira ili karton, bojice; ako je moguće, neka turistička oprema, npr. kamera

Postupak

Bilješke o metodi

Idealni način bio bi da se radi s dva različita razreda, svaki sa svojim učiteljem/učiteljicom kao voditeljem. Uloga dvaju učitelja je da podsjeća učenike na upute kao i karakteristike njihovih grupa: „turisti“ i „Xovi“.

1. Dvije grupe susreću se u njihovim učionicama. Imaju 15 minuta da stvore kontekst u kojem će djelovati te da se pripreme za svoje uloge.

Turisti zapisuju informacije o svojoj zemlji, razvijaju svoja očekivanja za put i pripremaju opremu koju će imati na svom putovanju; npr. kamera, mobilni telefon, novčanice u stranoj valuti. Ako nemaju pri ruci te objekte, onda ih se može simbolizirati pomoću slika.

„Xovi“ definiraju svoju kulturu: obiteljska struktura, gospodarstvo, tipovi umijeća, odjeće i kućanstva. „Xovi“ moraju biti „primitivni“ koliko je to moguće. Sami sebi nadijevaju ime.

Kulturološki elementi moraju biti homogeni. Mogu biti simbolizirani putem slika.
2. Ova aktivnost može se odvijati za vrijeme školskog sata.

Dva turista, prilikom kupnje suvenira i fotografiranja znamenitosti, susreću članove „Xova“.

Vraćaju se svojoj grupi i govore o svojem iskustvu. Opisuju što su primijetili o čudnoj kulturi „Xova“.

„Xovi“ dijele svoje dojmove o prvom sastanku s turistima, iznoseći svoje dojmove prema stavovima turista.
3. Turisti su upali u zemlju „Xova“ koji ne žele mijenjati svoje navike.
4. Dvije grupe susreću se radi razmjenjivanja povratnih informacija:
  - Kako se turisti osjećaju?
  - Kako se „Xovi“ osjećaju?
  - Što „Xovi“ misle o turistima?
  - Što turisti misle o „Xovima“?
  - Turisti objašnjavaju zašto im smeta ponašanje „Xova“.
  - „Xovi“ objašnjavaju zašto im smeta ponašanje turista.
  - Prema turistima, što su „Xovi“ mogli učiniti da bi kontakt s turistima bio ugodniji?
  - Prema „Xovima“, što su turisti mogli učiniti da budu manje nametljivi?
  - U slučaju da se morate vratiti u zemlju „Xova“, što biste trebali znati da se ponašate prikladnije?

Dodatak

Učenici intervjuiiraju članove svoje zajednice koji su posjetili druge zemlje ili ih pozovu da pred razredom iznesu svoja iskustva u susretu s ljudima različitog kulturološkog podrijetla.

Varijacija

Učenici zamišljaju idealno društvo i ukazuju na značajne razlike u odnosu na vlastitu kulturu.

Vježba 4.8. - *Globingo*: "Ljudsko biće je dio cijelog svijeta"

Odgojno- obrazovni cilj	Svrha ove igre je da se pokaže kako je čovjek dio cijelog svijeta.
Materijali	List s <i>bingo</i> kvadratićima za svakog učenika. List s pitanjima. Pitanja za grupnu raspravu.

Postupak

1. Učenici ispunjaju kvadratiće prema postavljenim pitanjima. Svaki kvadratić ima dvije crte: jedno za ime, jedno za zemlju. Trebali bi pokušati da za svaki kvadratić upisuju ime svojih razrednih drugova i ime zemlje koje paše u kvadratić.

Postoje razna pitanja koja se mogu postaviti. Obično je potrebno od A do L, ali možete dodati različita, iako je učenicima dozvoljeno da koriste ime svoga razrednog druga samo jednom. U suprotnom mogu precrtati jedan kvadratić i ne mogu dobiti „bingo“ za taj red.
2. Nakon igre može se odvijati grupna rasprava. Učenici mogu otkriti da je migracija nešto normalno u svakoj obitelji i naciji. Razgovarat će o globalnoj situaciji i svijetu.

Upute za učitelje

Pitanja: pronadite nekoga u sobi koji je ...

- putovao u neku stranu zemlju
- ima prijatelja s kojim se dopisuje u stranoj zemlji
- uči strani jezik
- ima rodbinu u stranoj zemlji
- uživa u glazbi strane zemlje
- pomogao posjetitelju koji dolazi iz strane zemlje
- uživa jesti hranu iz strane zemlje
- ima auto koji je proizveden u stranoj zemlji
- živi u kući u kojoj se govori više jezika
- ima rođaka koji se rodio u stranoj zemlji
- čitao u dnevnim novinama priču o stranoj zemlji
- nedavno razgovarao s nekim tko je živio u stranoj zemlji
- nedavno naučio nešto o stranoj zemlji na televiziji

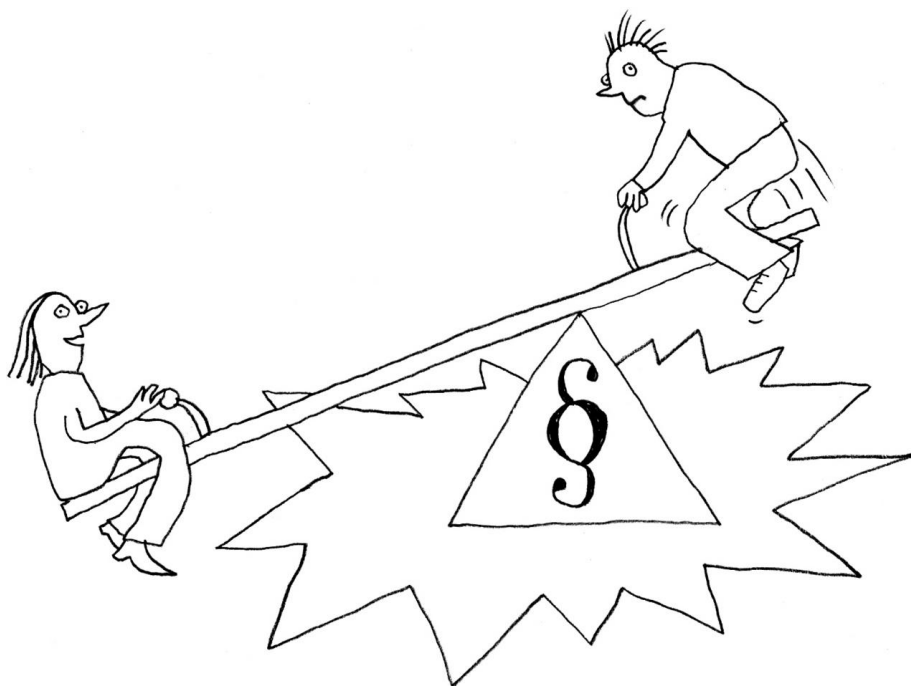
Pitanja za grupnu raspravu

1. Što ste naučili jedni o drugima u ovom postupku?
2. Što je najzanimljivija stvar koju ste naučili o svojim kolegama?
3. Što vam igra govori o našem svijetu?

Materijal za učenike: *Bingo list*

A ime: zemlja:	B ime: zemlja:	C ime: zemlja:	D ime: zemlja:
E ime: zemlja:	F ime: zemlja:	G ime: zemlja:	H ime: zemlja:
I ime: zemlja:	J ime: zemlja:	K ime: zemlja:	L ime: zemlja:

Poglavlje 5 – Truditi se da pravda djeluje

Uvod

Gornja slika prikazuje dječaka i djevojčicu na klackalici. Oslonac koji podupire klackalicu ne nalazi se na sredini i stoga djevojčica ima dužu dasku a dječak kraću. Prema tome djevojčica dominira u igri te se čini da uživa u tome. Dječak, s nesretnim izrazom lica, očajnički se pokušava spustiti, ali sve uzalud. Takve situacije često dovode do svađe i sukoba. Oslonac možemo gledati kao simbol članka u zakonu.

Slika se može protumačiti na razne načine, što dovodi do interesantnih pitanja. mogućnosti dječaka i djevojčice su u ovoj situaciji nejednake, što odražava problematiku spolne nejednakosti. Začudjuće, djevojčica je ta koja se nalazi na duljem djelu klackalice, možda djevojčica vara, što znači da je prekršila zakon, ili samo uživa u prednosti što joj zakon pruža kako bi kompenzirao diskriminaciju žena i djevojčica u prošlosti. Jesu li povrijeđena nečija ljudska prava - i od koga?

Simbol članka otvara daljnje perspektive. Tko je napravio pravila ove igre? Službeni zakon odnosi se na državu i vladavinu prava. Država se može sastojati od institucija koje dijele moć i koje kontroliraju jedna drugu putem sustava kontrole i ravnoteže- parlament, izvršna vlast i sudstvo? Država može biti vođena od strane dobrohotnog vođe ili despotskog autokrata. Zakoni su ključni, jer pretvaraju ljudska prava u građanska prava za građane države. Zakoni stoga štite ljudska prava ako su povrijeđena. Kao što slika prikazuje, međutim, ljudska prava mogu se povrijediti od kolega građana ili ih mogu povrijediti nepravedni zakoni.

Alternativno, zakon mora zadržati ravnotežu između prava pojedinačnih građana i definirati granice individualnih ljudskih prava kako bi štitio druge.

Vježbe u ovom poglavlju očituju se o pitanjima poštenja i pravednosti. Učenici će shvatiti da je pravda ključna za mir i sigurnost u društvu.

Vježba 5.1. – Nije pošteno

Odgojno - obrazovni cilj	Učenici postaju svjesni koncepata pravde i nepravde.
Materijali	Društvene studije, jezici.

Postupak

Učenici rade u parovima.

1. Učitelj/ica traži od svakog para da uzme fotografiju.
2. Učitelj/ica traži od učenika da opišu situaciju onako kako je razumiju:
  - "Mogu vidjeti ..." (činjenični opis)
  - "Osjećam ..." (afektivni opis)
  - "To me podsjeća ..." (asocijacije, ideje)Potom učitelj/ica traži učenike da razjasne slike dijeleći ih u tri kategorije:
  - Fotografije koje pokazuju situacije koje su poštene i pravedne.
  - Fotografije koje pokazuju primjere nepravde.
  - Fotografije za koje učenici nisu sigurni kako razvrstati.
3. Parovi sastavljaju grupe od četiri učenika. Svaki par objašnjava svoju sliku drugom paru i onda ih pokušavaju uvjeriti u stav koji su donijeli. Fotografije s komentarima grupa prikazuju se u učionici. Svaki učenik bi trebao imati dovoljno vremena da prouči te primjerke.
4. Plenum:
  - Koje vrste situacija su opisane kao pravedne a koje kao nepravedne?
  - Je li bilo teško donijeti odluku o nekim opisanim situacijama? Zašto?
  - Koji to uvjeti stvaraju nepravedne situacije?
  - Na koji se način mogu mijenjati nepravedne situacije?

Dodatak

Učenici formiraju nekoliko grupa. Svaka grupa bira jedan primjer nepravde i razmišlja o posljednjem pitanju: Na koji način se može prevladati ovakav oblik nepravde?

Prvo, mogli bi identificirati koja su to ljudska prava povrijeđena u slučaju o kojem se raspravlja. Drugo, mogu tražiti načine kako zaštititi i osigurati provođenje ljudskih prava.

Vježba 5.2. – Izuzetak

Odgojno - obrazovni cilj	Učenici se upoznaju s temama diskriminacije.
Materijali	Različite obojene naljepnice i jedna bijela naljepnica.

Postupak

Učenici rade u parovima.

1. Učitelj/ica lijepi naljepnicu na čelo svakog učenika. Učenici ne smiju znati koju boju imaju zalijepljenu na čelu. Stoga bi trebali zatvoriti svoje oči kada dobivaju naljepnicu.
2. Učenici otvaraju oči. Svaki učenik treba pronaći ostale članove svoje grupe, a grupe se formiraju prema bojama.
Zajedničko razmišljanje o povratnim informacijama. Predlažu se sljedeća pitanja:
  - Kako se osjećate kad upoznate prvu osobu koja nosi naljepnicu identičnu vašoj?
  - Kako se osjeća osoba koja jedina ima bijelu naljepnicu?
  - Jeste li uspjeli pomoći jedni drugima u svojoj grupi?
  - Na koji način se može integrirati osoba koja ima bijelu naljepnicu?
4. Zadatak može poslužiti da se učenici upoznaju s odnosima između manjinskih i većinskih grupa u društvu:
  - Tko su iznimke, isključeni u društvu?
  - Može li iznimka, ili marginalizacija, biti stvar osobnog izbora?

Dodatak

Zadatak se može dalje proširiti tako što se daje prednost određenoj skupini. Učenici se mogu uključiti, ali takav način može potaknuti stres i neprijateljstvo. Učitelj/ica bi trebala dobro poznavati svoj razred i mora biti spremna prikladno reagirati.

Vježba 5.3. – Slagalica

Odgojno - obrazovni ciljevi	Igra simulira iskustvo nepoštenog tretmana. Učenici postaju svjesni svojih reakcija na nepravedan tretman, koje su bazirane na etičkim načelima pravde. Pravda je temeljna kategorija ljudskih prava. Učenici shvaćaju važnost solidarnosti i suradnje u savladavanju nepravde.
Materijali	Kuverte s komadićima slagalice ili slikama koje su nasjeckane u nekoliko komadića.

Postupak

1. Priprema: za svaku grupu od tri ili četiri učenika trebala bi biti jedna slagalica. Učitelj/ica može koristiti unaprijed napravljenu slagalicu ili napraviti slagalicu tako što će izrezati slike (razglednice ili reklame) u nekoliko komadića. Svaka slagalica treba biti stavljena u kuvertu. Idealno bi bilo da se duplikat slike zalijepi na kuvertu. Učitelj/ica miče neke dijelove slagalice i zamjenjuje neke dijelove s drugim slagalicama. Nekoliko slagalica treba biti kompletno.
2. Učenici formiraju grupe od otprilike četiri člana. Učitelj/ica dodjeljuje specifični zadatak svakom članu grupe:
  - učenik zadužen za vrijeme i materijale
  - arbitar koji sprječava konflikte i osigurava da se upute dosljedno provedu
  - učenik koji ima duplikat zgotovljene slagalice
  - učenik koji izvršava zadatak.Učitelj/ica dijeli kuvertu svakoj grupi, dajući im zadatak da riješe slagalicu unutar vremenskog ograničenja. Učenici će ubrzo otkriti ako je njihova slagalica uspješna ili ne i mogu li dobiti potporu ostalih grupa.
3. Igra stvara jasne pobjednike i gubitnike. Ovisno o dobi grupe i reakciji učenika, sljedeća pitanja mogu se koristiti kako bi iskazali i ocijenili iskustvo pozitivne ili negativne diskriminacije:
  - kako ste se osjećali kad ste shvatili da grupe imaju različite materijale?
  - kako biste se osjećali da ste bili u drugoj grupi?
  - kako ste se osjećali kao dio grupe koje imaju premalo/previše materijala
  - koje vrste ponašanja su pomogla, ili odmogla, uspjehu grupe?

Dodatak

Učenici su poticani da raspravljaju stvarne situacije u kojima ljudi nemaju jednak pristup važnim resursima (npr. slobodno vrijeme, posao, novac, moć).

Vježba 5.4. – Uloga prava

Odgojno - obrazovni ciljevi	Stari filozofi su definiranje svrhe prava temeljili na nekoliko različitih vrijednosti. Različite vrijednosne opcije su povezane s različitim društvenim i političkim sustavima. Teorija pruža okvir za razmišljanje o svakodnevnim iskustvima, u kojima su naše vrijednosne opcije vođene našim interesima. Učenici se potiču da namjerno izabiru vrijednosti unutar okvira ljudskih prava, kako bi ih mogli uspoređivati, raspravljati i biti im posvećeni u svakodnevnom životu.
Materijali	Različiti koncepti uloge prava su zapisani na veliki list papira i prikazani na zidu (vidjeti M 1 u odjeljku o materijalima).

Postupak

1. Učenici formiraju grupe od tri ili četiri učenika. Dodjeljuju im se radni listovi s listom pravila ponašanja (vidjeti M2 u odjeljku materijala).
2. Svaka grupa mora utvrditi pravila ponašanja prema jednom od temeljnih koncepata prava (deset minuta).
3. Grupe provjeravaju svoje rezultate.
4. Učenici odlučuju kojeg koncepta će se najviše pridržavati.
5. Učenici izabiru koncept kojeg će se najmanje pridržavati.

Dodatak

Razmišljanja u razredu:

- jesu li pravila koja primjenjujete u svom životu u skladu s vašim izborom?
- znate li pravila koja su dio vrijednosti koje ste odbacili?
- jeste li se protivili tim pravilima? Zašto? Što ste učinili?

Pisana razmišljanja:

- koji koncept prava smatrate najprikladniji i zašto?
- nabrojite pet pravila svakodnevnog života kojih se pridržavate.

Materijali

(vidjeti iduću stranicu)

M 1: Osnovni koncepti prava

1. Svrha prava jest da spriječi pojedince da krše prava drugih ljudi (Aristotel).
2. Svrha prava jest da pruži svakoj osobi ono što zaslužuje (Aristotel).
3. Svrha prava jest da stvori savršeno društvo (Platon).
4. Pravo služi da spriječi štetu koju nepravda čini pojedincima (Glaucón).
5. Zakon bi trebao služiti očuvanju interesa onih koji upravljaju (Thrasymachus).
6. Uloga prava jest očuvanje socijalnog mira tako što osigurava dobrobit svih i prisilno primjenjuje praksu korisnu za naše društvo (Protagora).
7. Svrha prava jest zaštita najslabijih.

M 2: Pravila

1. Ljudi koji su zlostavljali svoju djecu otići će u zatvor.
2. Država će jamčiti nezaposlenima dohodak koji će im omogućiti da prežive.
3. Učenici koji imaju najbolje ocjene imat će prioritet prilikom zapošljavanja.
4. Svi radnici trebaju doprinijeti nešto iz svojih prihoda kako bi pomogli nezaposlenima.
5. Svaka radnja određene osobe kojom drugoj osobi čini štetu, obvezat će takvu osobu da oštećenom nadoknadi štetu.
6. Učitelj/ica će osigurati da učenici spoznaju da se zakoni našeg društva ne smiju kršiti.
7. Svaka osoba koja demonstrira svoje protivljenje organizaciji društva uputit će se u centar za preodgoj.
8. Smije se provoditi aktivnosti dozvoljene od države koje se tiču dobrobiti svih.
9. Samo ljudi koji plaćaju porez imaju pravo glasa.
10. Svi mladi ljudi morati će pripasti državnim organizacijama kako bi sudjelovali u korisnom radu.
11. Poduzeća bi trebala instalirati zaštitne filtere na dimnjake.
12. Nitko ne bi smio širiti ideje koje nisu vrijednosno prepoznate od strane vlade.
13. Država ima pravo eksproprijirati vlasništvo ako je to u službi javnog interesa.
14. Direktori tvrtke imaju pravo organizirati privatne sigurnosne službe.
15. Zabranjeno je ući u tuđi dom bez njegove ili njezine dozvole.

Vježba 5.5. – Razmišljanja o pravdi

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici razumiju da postoje različita gledišta o pitanjima pravde. Učenici razvijaju razumijevanje ravnoteže između prava i obveza.
Materijali	Radni listovi koji sadrže razmišljanja A ili B.

Postupak

1. Izabire se jedno od pravila koje će se razmatrati.
2. Razred se dijeli u grupe od četiri ili šest.
Polovica grupe dobivaju list A, a drugi list B.
Svaka podgrupa priprema argumente koliko je najviše moguće kako bi obranili izjavu na njihovom listu.
3. Grupe se ujinjuju. Članovi podgrupe A predstavljaju svoje gledište članovima podgrupe B, koji moraju pažno slušati i sastavljati bilješke.
Onda je red na podgrupu B.
Nakon prezentacije argumenata može slijediti razdoblje za postavljanje pitanja.
4. Podgrupe A i B izmjenjuju uloge. Ne smiju biti unaprijed obaviješteni o ovom djelu vježbe.
Dano im je par minuta kako bi razmislili o argumentima.
5. Grupe pokušavaju usvojiti zajedničko pisano stajalište o problemu koji se raspravlja.
6. Pitanja za razmišljanje:
  - Koje poteškoće ste susreli u pokušaju da dođete do zajedničkog stajališta?
  - Je li vam je činjenica da ste izmijenili uloge olakšala ili otežala da se usuglasite oko zajedničko stajališta?

Dodatak

Učitelj/ica (ili učenici) traže slučajeve u kojima je sloboda izražavanja (ili dječjeg rada) kontroverzna tema.

- Na koji način se mogu balansirati prava i obveze?
- Nameću li dužnosti- odnosno prava –ograničenja određenih prava?

Informacija koja se pruža u medijima trebala bi se koristiti za analizu slučaja. Istraživanje bi se trebalo proširiti i na druga ljudska prava, npr. sloboda kretanja ili pravo vlasništva.

Materijali

(vidjeti iduću stranicu)

Stajalište A: Sloboda izražavanja

U poštenom društvu sloboda izražavanja temeljno je ljudsko pravo koje se ne bi smjelo ograničiti. Razmislite o sljedećim činjenicama:

- negativni učinci cenzure;
- političke implikacije njegovog ograničenje i neslaganja s njime;
- okolnosti pod kojima ga države ograničuju;
- važnost slobode izražavanje za demokracije;
- bilo koji drugi relevantan problem.

Stajalište A: Dječji rad

Zakoni protiv dječjeg rada trebali i bi se striktno primjenjivati da bi se na taj osiguralo pravo djece imala pravo na igru, obrazovanje kako bi postali zdravi članovi društva. Razmislite o sljedećim činjenicama:

- nedostatak obrazovanja koji je posljedice prisile djece na rad;
- činjenica da djeca često rade u nezdravim uvjetima;
- razlog zbog kojeg dječji rad često iskorištava jest da se djeca ne mogu zaštititi od nepravednog postupanja;
- drugi relevantni problemi.

Stajalište B: Sloboda izražavanja

U pravednom društvu ponekad je potrebno ograničiti slobode izražavanja kako bi se zaštitila ljudska prava. Razmotrite sljedeće činjenice:

- učinci rasističkih komentara o manjinama;
- način na koji se govor može koristiti za poticanje nasilja;
- kako je u nekim zemljama sloboda izražavanja neograničena i dovodi do povrede prava;
- potreba da se promiču dužnosti a ne samo prava;
- neki drugi relevantni problem.

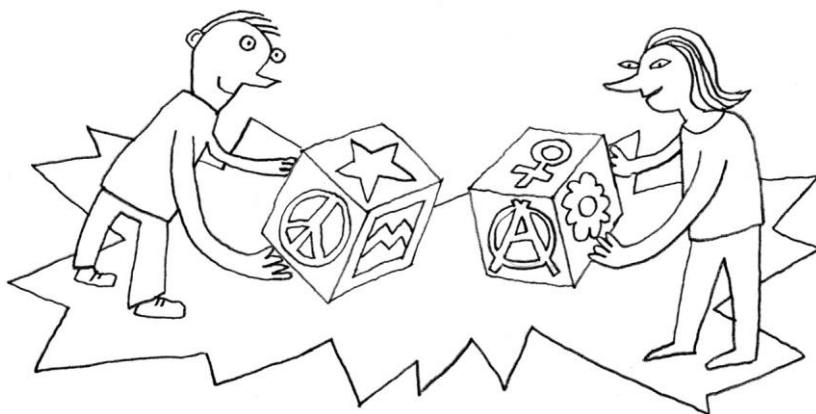
Stajalište B: Dječji rad

U interesu pomoći obiteljima da prežive u teškim ekonomskim uvjetima i da se djeci pomogne da zauzmu ulogu u društvu, djeca bi trebala raditi i pomagati svojim obiteljima. Razmotrite sljedeće činjenice:

- činjenica da u nekim društvima u kojima je zaposlenost slaba, djeca mogu biti jedini izvor prihoda za obitelj;
- činjenica da u mnogim društvima djeca tradicionalno duže rade nego odrasli;
- mišljenje da sprječavanje dječjeg rada može rezultirati u beskorisnoj izolaciji djece od svijeta odraslih;
- činjenica da rad može biti odgojno iskustvo za djecu;
- neki drugi relevantni problem.

Poglavlje 6 -

Razumijevajući političku filozofiju

Uvod

Slika prikazuje dječaka i djevojčicu koji su okrenuti jedan prema drugom. Pokazuju jedan drugome kocku sa simbolima koji predstavljaju političke filozofije. Važno je da se osmjehuju jedan drugome, jer su simboli vrlo različiti i ukazuju na kontroverze i nesuglasice. Izuzetno je važno istraživati značenje tih simbola. Dječak pokazuje simbol „zabrana bombe“, kojim se priznaje pacifizam. Petokraka može predstavljati socijalistički način razmišljanja, ali isto i holistički način razmišljanja o čovječanstvu. „Cik-cak“ linija može biti znak za vodu i kao simbol zaštite okoliša, ali mu se može dati i drukčije značenje. Djevojčica pokazuje znak A, simbol anarhizma. Simbol ženskog spola može imati i znak za feminizam. Cvijet može biti znak za zaštitu okoliša, za mir, ali djevojčica može dati i neko drugo značenje tom simbolu. Mladi ljudi koriste se ljudskim pravima - sloboda govora, sloboda izražavanja i jednakost. Ne postoji autoritet koji će odrediti tko je u pravu, a tko u krivu.

Slika također iznosi jednu interesantnu i začuđujuće složenu poruku. Mi kombiniramo simbole i koncepte u političkoj filozofiji kako bismo izrazili naše ideje i stajališta, ali koji mogu biti ambivalentni i zbunjujući. Stoga moramo drugima objasniti naše izbore i moramo pažljivo slušati. Postoje mnoga stajališta o kojima se možemo ili ne možemo složiti. Šest simbola dovoljni su da na daju ideju otvorenog, pluralnog društva. Trebali bi poštivati jedni druge; tada možemo imati dobar argument koji nikome ne škodi već svima koristi.

Obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava integrira dvije dimenzije. Prva je povezana sa *sadržajem*. Razumijevanje političke filozofije je važno za demokratsko građanstvo i ljudska prava jer nam pruža jasan smjer i vrijednosti kada prosuđujemo pitanja ili kad djelujemo. Također nam omogućava da bolje razumijemo jedni druge.

Druga dimenzija obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava odnosi se na *kulturu civiliziranog konflikta* – svađati se sa osmijehom, ako je moguće. Takva kultura konflikta mora se poučavati u školama, putem iskustva i razmišljanja. Poučavanje može započeti u vrlo ranoj dobi i puno toga ovisi o primjeru koji pokazuju učitelji i ravnatelji.

Učitelji demokratskog građanstva i ljudskih prava trebaju se brinuti da izbjegnu dvije zamke. Prva je politička korektnost. Nije dužnost učitelja da učenike poučavaju neku preferiranu političku doktrinu, niti ih prisiljavati da prihvate njegove/njezine osobne vrijednosti. Druga je tiho ignoriranje, što je suptilni oblik tlačenja. Učenici trebaju naučiti očekivati uzajamnu pažnju i uzvratanje. Učitelji bi trebali poticati učenike da objašnjavaju svoje izbore kako bi ih drugi razumjeli, a ne ih prisiljavati da ih opravdavaju.

Vježba može biti prilagođena različitim dobnim skupinama i može se koristiti od osnovnoškolske do srednjoškolske razine.

Vježba 6.1. – Osnovni koncepti političke misli

Odgojno - obrazovni ciljevi Učenici razumiju vrijednosti koje su uključene u političke rasprave i to da neke vrijednosti podupiru ljudska prava a neke im se protive (poučavanje o ljudskim pravima)

Vježba osposobljava učenike da budu voljni učiti i razumjeti vrijednosti i stavove neovisno o tome slažu li se s njima ili ne (poučavajući kroz ljudska prava).

Materijali

Lista prijedloga ili slogana (vidjeti materijale u nastavku). Alternativno se mogu koristiti predizborni plakati, video isječci, ili izvadci iz izjava odnosno govora iz političkog života.

Postupak

1. Učenici formiraju grupe ili parove od četiri sudionika.
2. Utvrđuju dublji smisao izjava. Možda će im biti potrebno dati pitanja kako bi ih usmjeravali i omogućili im usporedbe, npr. za koje društvene skupine ovaj prijedlog ima posljedice i koje bi to posljedice bile (učenici bi trebali odgovoriti nešto poput bogati i siromašni, zdravi i bolesni, moćnici i nemoćni, itd.).
3. Ukoliko su već upoznati s osnovnim pristupima političkog mišljenja, učenici mogu povezati svoje prijedloge s različitim školama političkog mišljenja. Nekoliko načina razmišljanja može im se svidjeti
4. Učenici prosuđuju izjave i njihove temeljne vrijednosti u svjetlu ljudskih prava

Dodatak

Učenici raspravljaju o posljedicama prijedloga tako što ih uspoređuju s raspravama u svojoj zemlji.

Materijali

Lista prijedloga i slogana

1. Država se ne bi trebala miješati u slobodnu tržišnu ekonomiju. Njezina je jedina briga primjena zakona.
2. Besplatna zdravstvena skrb mora se jamčiti svakome.
3. Sva poduzeća se moraju nacionalizirati.
4. Državnom poglavaru treba dodijeliti sve moći i ovlasti.
5. Država, radnici i sindikati trebaju se sastati kako bi povećali plaće.
6. Država kao takva je neugodnost.
7. Bijela civilizacija je superiorna civilizacija.
8. Slabe učenike treba maknuti iz obrazovnog sustava kako bi se spriječilo nazadovanje drugih učenika.
9. Nitko nema pravo da daje drugima naredbe.
10. Društvo bi se trebalo organizirati na način da vladajući poredak poštuje prirodnu hijerarhiju stvari.

Vježba 6.2. – Stavovi prema moći⁵

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici mogu razlikovati između koncepata moći i njihovih implikacija za demokraciju i ljudska prava. Učenici razvijaju aktivno slušanje (poučavanje kroz ljudska prava).
Materijali	Set materijala: „Stavovi o moći i vlasti“.

Postupak

1. Učenici formiraju parove. Proučavaju izjave i odlučuju s kojim izjavama su suglasni.
2. Rade zabilješke o razlozima zbog čega podupiru određene izjave.
3. Parovi predstavljaju svoje rezultate u razredu.
4. Učenici identificiraju temeljne škole političkog mišljenja (vježba prijenosa transferabilnog znanja); učitelji koriste zaključke i rezultate rasprave u razredu kako bi upoznali učenike s osnovnim pristupima političkoj misli (induktivan pristup, koji omogućava korištenje različitih metoda) – predavanja učitelja, a možda i učenika; proučavanje izvadaka.

Dodatak

Učenici razmišljaju o svojim individualnim vrijednosnim sustavima.

Učenici poistovjećuju političke ideje s politikom stranaka i političkih vođa u svojoj zemlji.

Materijali

(vidjeti iduću stranicu)

⁵ Citirano iz Claude Paris, *Ethique et Politique*, CG. izdanje, Quebec, 1985.

Materijal za učenike

Izjave o vlasti i moći

1. U vlasti uloga vođe je vrhovna i nezamjenjiva.
2. Moć otuđuje i mora se eliminirati kako bi se dopustilo svakoj osobi da ostvari svoj puni potencijal.
3. Nacija ima samo jedno stvarnog neprijatelja: njezinu vlast.
4. Politička moć trebali bi izvršavati ljudi koji su birani od naroda.
5. Političke stranke su štetne moći države zato što dijele narod i uzrokuju nepotrebne sukobe.
6. Država nije jednostavan skup individualaca: ona je u stvarnosti više od zbroja individualaca.
7. Svi vrste moći imaju tendenciju da postanu totalitarne.
8. Država ne podrazumijeva završetak već predstavlja nužnost za realizaciju individualnih aspiracija.
9. Država je veliko groblje na kojem umiru svi izražaju individualnog života.
10. Štrajkovi su prijetnja vlasti te bi se iz tog razloga trebali zabraniti.
11. Pojedinci postoje samo za državu a bez nje su nitko i ništa.
12. Mladi ljudi bi trebali sudjelovati u odlukama koje se na njih odnose.
13. Jedino kad država prestane postojati možemo govoriti o slobodi.
14. Učitelj/ica treba uzimati u obzir legitimne tvrdnje svojih učenika.
15. Ljudska bića imaju prirodnu tendenciju da čine dobro; uvijek trebamo imati povjerenja u njih.
16. Sudjelovanje svih pojedinaca u moći je temeljno načelo organizacije svih ljudskih zajednica.
17. Političke stranke omogućavaju da želje pojedinaca utječu na odluke vlasti.
18. Kada bi ljudi bili prepušteni samima sebi, bez ikakve kontrole, ljudska bića bi se međusobno ubijala.
19. Politička moć ne bi trebali biti ostavljena na milost i nemilost javnog mišljenja.
20. Ljudska bića trebala bi imati prava koja vlasti mora poštivati i promovirati.

Vježba 6.3. – Da sam magičar

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici se potiču da stvore smislene vizije. Osoba bez utopijski razmišljanja sklona je prihvatiti status quo. Učenicima je dana mogućnost da koriste svoje talente (kreativnost).
Materijali	Papir i markeri.

Postupak

1. Učenici su zamoljeni da se zamisle u ulozi magičara.
2. Oni čitaju:
 "Kad bih ja bio veliki magičar, omogućio bih ženama, muškarcima i djeci da nikad više ne dožive ono što se dogodilo tijekom rata... "
 Svaki učenik završava sljedeće rečenice:
  - Zaustavio bih ...
  - Zatvorio bih ...
  - Zaboravio bih ...
  - Protivio bih se ...
  - Nastavio bih sa ...
  - Stvorio bih ...
3. Izmjenjujući se, učenici čitaju svoje odgovore u plenarnom skupu. Predlaže se da se stolice rasporede u krug.
4. Evaluacija: učenici ukazuju i raspravljaju koje želje i potrebe su otkrili.

Dodatak

Učenici se nose s pitanjem može li se nešto učiniti u vezi toga da se njihove želje ispune.

Varijacija za starije učenike:

"Da sam arhitekt ...": učenici razmišljaju kako bi njihova škola ili grad, selo, u kojem žive trebala izgledati.

Učenici razmišljaju o svojim željama i povezuju ih s osnovnim tradicijama političke misli (liberalna, konzervativna, socijalistička, prijatelji zemlje).

Poglavlje 7 – Sudjelovanje u politici

Uvod

Slika prikazuje muškarca i ženu koji zagovaraju svoje stavove u javnosti a koje podupiru dječak i djevojčica. Plakat muškarca prikazuje globus kao simbol svijeta, dok pritom žena na svom posteru, kojeg drži dječak, skreće pozornost na zvijezdu. Možda je taj simbol znak za površinu na kojoj stoje. Njihovi izrazi lica su prijateljski i ne pokazuju nikakve znakove neprijateljstva. Odrasli i djeca sudjeluju u politici, koriste se svojim demokratskim pravom da mirno prosvjeduju u javnosti. Spolovi su jednako zastupljeni, stoga, ne radi se o spolnom pitanju. Ove dvije grupe se natječu za pozornost i potporu većine. Nalaze se u direktnom sukobu, tako da ne sudjeluju mediji, političke stranke i interesne grupe. Ljudi stoje na podlozi koja sliči zvijezdi s nepravilnim vrhovima. Taj simbol može se protumačiti na razne načine. Zvijezda može predstavljati zajednicu koja pruža svojim članovima osjećaj zajedništva i okvir za prava, odgovornosti i dužnosti. Zvijezda bi isto tako mogla simbolizirati „pod“ na kojeg građanin stupa kada govori u javnosti. Tko god izabere da ne stane na taj pod neće ga se moći čuti i morati će prihvatiti odluke koje se u konačnici donose. Građani mogu sudjelovati u politici na razne načine. Građanski odgoj i obrazovanja odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava fokusira se na načine aktivnog, izravnog sudjelovanja. Sudjelovanje u političkom životu je i pravo djece, a ne samo odraslih. Kako bi to proveli u djelo potrebno nam je razumijevanje problema i brižno razmišljanje. Političko sudjelovanje u demokraciji treba se poučavati u školama, što zahtjeva od škola da funkcioniraju kao mikro-društva što omogućava učenicima da sudjeluju u upravljanju školskim poslovima.

Demokratske škole i demokratsko društvo, argumenti i kontroverze, čak i svađe i sukobi, nisu nešto čega se trebamo bojati već bi se to trebalo smatrati nečim normalnim i korisnim prilikom donošenja odluka. **Rješavanje sukoba ideja i interesa je temeljna metoda rješavanja problema i donošenja odluka.** Ako interesi i ciljevi nisu jasno iskazani, onda se ne mogu uzeti u obzir. U otvorenom društvu harmonija – „zajedničko dobro“ – ne smije se nametati, već se o njemu treba raspravljati. Kontroverza i sukob nisu štetni ako su dio kulture raspravljanja, rješavanja sukoba i kompromisa.

Vježbe se usredotočuju na okvirne uvjete i modele političkog sudjelovanja. Ovo pomaže učenicima da cijene svoje mogućnosti za sudjelovanje u svojoj zajednici.

Vježba 7.1. – Zid šutnje

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici postaju svjesni svojih koncepata demokracije.
Materijali	Listovi velikog papira koji su zalijepljeni na zid i markeri (za grupe od pet sudionika).

Postupak

1. Učenici formiraju grupe od pet sudionika. Svaka grupa sjedi u polukrugu postavljena nasuprot papiru zalijepljenog na zidu. Od njih se traži da napišu, u tišini i unutar vremenskog ograničenja, rečenicu koja započinje s: „Demokracija je...”
2. Učenici odgovaraju rečenicama ili riječima koje su već zapisane.
3. Nakon što prođe vrijeme koje je određeno za pisanje riječi na plakatu, svaki učenik odabire jednu rečenicu koju nije napisao te je čita na glas. Učenici razmjenjuju svoje rezultate u razredu.
4. Razmišljanja se međusobno razmjenjuju:
  - "Naučio sam ..."
  - "Otkrio sam ..."
  - "Htio bih raspraviti o ..."

Varijacija

Umjesto korištenja plakata na zidu, učenici sjede za okruglim stolom i pritom pišu na veliki list papira.

Opća informacija

"Zid šutnje" je *metoda sijevanja ideja* koja se može koristiti na početku niza lekcija o ključnim konceptima kao što su demokracija, diktatura, pravda, mir, obrazovanje, jednakost, sloboda, itd.

Metoda podupire učenike koji su manje ekstrovertirani ili koji žele imati malo vremena da pažljivo razmisle prije nego što nešto kažu.

Vježba 7.2. – Moja razmišljanja o diktaturi

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici mogu definirati i prosuđivati sastavne elemente demokracije i diktature. Učenici mogu donijeti namjerne odluke o vrijednostima i zagovarati ih.
Materijali	Plakat i markeri ili ploča i kreda.

Postupak

1. Od učenika se traži da definiraju karakteristične značajke diktature.

Lista može sadržavati sljedeće značajke:

- antisemitizam	- svođenje uloge žene na rađanje djece
- etničko čišćenje	- represija seksualnih manjina
- mučenje	- podvrgavanje vlastima
- ucjenjivanje	- pritisak vršnjaka na konformizam
- kult moći, pojedinaca ili vojske	- traženje ljudi za vođenjem
- razmišljanje o kritici kao destruktivnoj	- odbijanje prava manjina

2. Očitujući se o listi, učenici odgovaraju na pitanje, "Do koje mjere ova situacija utječe na mene?"
3. Od učenika se traži da se značajke postave na ljestvicu, počevši od onih značajki o kojima imaju najsnažnije osjećaje.

Dodatak i varijacija

Osobine diktature mogu se poistovjetiti s primjerima iz novinskih članaka, filmova i knjiga. Ista vježba može se napraviti i za demokraciju.

Vježba 7.3. – Upitnici o stavovima prema vrijednostima

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici razmišljaju o svojim osobnim stavovima i slobodno ih izražavaju. Učenici mogu slušati druge učenike, neovisno o tome slažu li se s drugima ili ne.
Materijali	Set priručnika: " Upitnici o stavovima prema vrijednostima ".

Napomena za učitelje

Informacija o osobnim političkim stavovima

Stav je tendencija izražavanja mišljenja ili usvajanja određenog oblika ponašanja. Stav je rezultat socijalne integracije i osobne povijesti i stoga je manje svjestan nego ideologija. Stavovi vode naše percepcije, prosudbe i djelovanja.

Svrha ove vježbe je da se shvati, na temelju izražavanja misli, do koje mjere osoba jest, ili nije, sklona društvenim promjenama. Promjena sama po sebi nije ni dobra ni loša stvar, i svrha je ne donositi prosudbe o učenicima, a još manje procjenjivati ih. Također treba imati na umu da rezultati ovakvog "političkog lakmus testa" ne bi se trebalo uzimati previše ozbiljno, osobito ako učenici nisu u potpunosti svjesni implikacija s izjavama u upitniku.

Pravo pitanje jest: zašto, što, kada i kako promijeniti. Modeli političke misli služe kao vodilja za političke stavove koji su se razvili nakon Francuske i Američke revolucije. Sljedeći skeč može služiti kao okvirna smjernica ali ne može zamijeniti čitanje izvornih materijala.

Progresivan stav dovodi do uvjerenja da su promjene poželjne. Promjene mogu biti revolucionarne ili *reformističke*, ovisno o hitnosti te sredstvima koja se koriste. Za revolucionarnost, ukoliko je potrebno, nasilje se ne može isključiti. Za reformističke, promjena je poželjna, ali bez radikalnog prekida s prošlosti.

Konzervativan stav, s druge strane, cijeni tradiciju i preferira iskustvo umjesto teorije. Takav stav može favorizirati *status quo* ili biti reakcionaran. Favorizirati *status quo* znači tvrditi da je trenutno stanje, iako daleko od savršenog, u potpunosti prihvatljivo. Kao način promjene može se zagovarati organski rast (Edmund Burke). Osnovna briga je držati državu snažnom i pokretljivom kako se ne bi previše opteretila partikularnim interesima u opsežnoj participaciji. Reakcionar, međutim, odbija trenutno stanje stvari: on/ona tvrdi da je pogrešno provoditi promjene i traži da se vratimo u prijašnje stanje.

Revolucionar i *reakcionar* skloni su indoktrinaciji, to jest, da postanu fundamentalisti, što znači da brane stajalište s ideološke osnove, bez uzimanja stvarnosti u obzir.

Ostali su više pragmatični i određuju svoje stavove analizirajući trenutne posljedice.

Ova vježba može koristiti kao osnovna vodilja koja potiče učenike da shvate postojanje različitih modela političkog mišljenja i da postanu svjesni svojih osobnih preferencija i spoznaja. U političkom životu, politički stavovi će učestalo sličiti političkoj mješavini između različitih političkih mišljenja, na primjer rasprave između neoliberalne, ekološke i tehnokratske struje.

Postupak

1. Učenici odgovaraju na pitanja. Prije svake izjave zapisuju broj kako bi iskazali svoj stav.
Šifra koju koristimo je sljedeća
5 – U potpunosti se slažem s izjavom.
4 – Uglavnom se slažem s izjavom.
3 – Svejedno mi je što se u izjavi navodi.
2 – Uglavnom se ne slažem s izjavom.
1 – U potpunosti se ne slažem s izjavom.
2. Učenici sastavljaju svoj konačan broj bodova, koji ukazuje koji su njihovi politički stavovi.
100-80: revolucionar
80-60: reformist
60-40: u korist *statusa quo*
40-20: reakcionar

Postoje li neke uočljive razlike između učenika, posebice između dječaka i djevojčica?

Dodatak

Raditi s tekstom: ovisno o tome kako se vježba izvela – kao uvod ili kao vježba prijenosa znanja – rad s tekstom preporuča se prije ili poslije ove vježbe. Za napredne razrede mogu se koristiti citati autora poput Locka, Burka ili Marxa. Dodatno, ili kao alternativa za mlade učenike, mogu se koristiti izjave političara ili stranačkih predstavnika oko specifičnih problema u društvu.

Također vidjeti sljedeći zadatak.

Varijacija

Ova pitanja mogu se formulirati na temelju lokalnih problema. Bilo koje od pitanja može biti početak za debatu.

Materijali

(vidjeti iduću stranicu)

Materijal za učenike

Upitnik o stavovima za promjenu (kontroverzne teme)

1. Žena bi trebala imati pravo sterilizirati se bez odobrenja svoga muža.
2. Informacija o kontroli rađanja trebala bi biti dostupna na zahtjev, svim mladim djevojkama starijima od četrnaest godina.
3. Lake droge trebale bi biti legalizirane.
4. U demokracijama referendumsko odlučivanje trebalo bi lako realizirati.
5. Kriminalci trebaju medicinsku pomoć prije nego kažnjavanje.
6. Smrtna kazna trebala bi se u potpunosti ukinuti.
7. Velike tvrtke trebaju se nacionalizirati.
8. Brak između osoba istog spola treba biti legalan.
9. Ne smije biti razlikovanja spolova u oglasima za posao.
10. Dobrovoljne udruge trebaju se zabraniti. Dužnost je države da pomaže siromašnima.
11. Prosječna osoba ne treba biti kontrolirana ili upravljana.
12. Učenici trebaju sudjelovati u izborima za školsko vodstvo.
13. Ocjene i svjedodžbe trebaju se ukinuti.
14. Svakome bi se trebao jamčiti minimalni dohodak, neovisno o spolu, dobi ili profesiji, pa čak i ako odluče ništa ne raditi.
15. Djeca se trebaju odgajati u nekoliko vjera istovremeno; djeca mogu izabrati svoju vjeru kad odrastu.
16. Političke vođe trebale bi koristiti savjete znanstvenika prilikom korištenja znanstvenih otkrića.
17. Ljudska bića su rođena s istim potencijalom.
18. Privatno vlasništvo treba ukinuti i uvesti javno i državno vlasništvo.
19. Nitko nema pravo nametati svoje mišljenje drugima.
20. Svi proizvodi koji zagađuju okoliš moraju se prestati proizvoditi, neovisno o gospodarskom učinku te zabrane.

Vježba 7.4. – Projekt planiranje⁶

Odgojno - obrazovni ciljevi Učenici razumiju što znače strukture međusobne ovisnosti u društvu tijekom razdoblja promjena.

Učenici razumiju da se svaka odluka tiče svih članova društva. Ako se odluka ima prihvatiti i poštovati, svi članovi društva moraju razumjeti tu odluku i trebaju imati mogućnost da sudjeluju u procesu donošenja te odluke.

Materijali

Opis stvarne ili izmišljene gradske četvrti; treba se uzeti u obzir socijalne, ekonomske, demografske, prometne i druge probleme.

Učitelj/ica treba pripremiti set kartica za glumce u igri uloga. Sljedeći primjeri mogu služiti čitaču kao ideja kako isplanirati projekt koji bi se trebao simulirati kroz igru uloga.

Napomene za učitelje

Mnogo je ciljeva skriveno u ovoj vježbi. Stoga je na učiteljima da odluče koji od tih elemenata bi se trebali eksplicitno raspraviti te koji bi trebali pomoći učiteljima da razumiju i objasne drugima koji su to potencijalni učinci učenja.

1. Učenici razvijaju želju za slušanjem i razumijevanjem različitih stajališta i interesa, neovisno o tome slažu li se s tim stajalištima ili ne.
2. Učenici uče kako predvidjeti posljedice i implikacije različitih opcija u postupku donošenja odluka.
3. Učenici iskušavaju postupak donošenja odluka u demokratskom okviru. U ovome iskustvu mora se držati ravnoteža između sudjelovanja i efikasnosti (npr. svatko se mora izjasniti, ali mora postojati vremensko ograničenje za svaku raspravu kao i za postupak u cjelini).
4. Osnovni uvid: u otvorenoj, npr. zajednici koja uči, opće dobro (*volonte generale*) ne utvrđuje vlast već je to stvar privremene odluke koja je otvorena reviziji ako se ukažu novi problemi.

Postupak

1. Učenici se dijele u parove. Svaki par dobiva primjerak projekta i jednu karticu. Jedan par učenika predsjeda debati koja će uslijediti.
2. Par formira listu svih prednosti i nedostataka koji su povezani s tim projektom.
3. Učenici to rade sa stajališta osobe čije uloge sada igraju.
4. Donose zajedničku odluku za ili protiv projekta (15 minuta).
5. Jedan za drugim, svaki par izlaže svoj stav grupi i objašnjava svoje razloge.
6. U debati, svaki par mora objasniti što bi htio da se provede. Treba se uvesti vremensko ograničenje za raspravu svakog učenika kao i za vremensko trajanje cijele debate.
7. Učenici glasuju o tome hoće li se projekt primijeniti ili ne.

Rad nakon primjene projekta.

8. Postoje li grupe s kojima se treba konzultirati?
9. Do koje mjere je vaše mišljenje utjecalo na druge?

⁶ Prilagodio S. Fountain, *Educattion pour le developpement humain*, De Boeck, 1996.

10. Imaju li partikularni interesi koje zastupa jedna od grupa utjecaj na druge grupe?
11. Postoje li grupe čija mišljenja i interesi imaju veću težinu?
12. Postoje li grupe koje gotovo nikad ne iskazuju svoje mišljenje?
13. Je li rješenje za koje je većina glasala uistinu predstavlja najbolje rješenje za cijelo društvo?

Dodatak

1. Učenici pojedinačno igraju određenu ulogu bez potpore svojih partnera.
2. Uloga uključuje slušanje stručnjaka koji se mogu očitovati i određenim aspektima projekta.
3. Dio razreda ima ulogu porote ili lokalne skupštine koja može donijeti konačnu odluku, bez sudjelovanja zagovornika određenih interesnih skupina (participativna demokracija) .
4. Dva ili tri učenika glume novinare i promatrače. Oni šalju povratne informacije o postupku donošenja odluke i o ulogama koje igraju učenici.
5. Prilikom simuliranja postupka mogu se pozvati lokalni političari i novinari za naknadnu raspravu s učenicima.
6. Ovaj model može se koristiti kako bi se organizirao stvarni postupak donošenja odluke u školi.

Radni materijali za učitelje

Pitanja za dizajniranje kartica za igru

1. Vi ste učitelj/učiteljica:
  - Vidite li razloge zbog čega bi projekt bio dobra ideja?
  - Smatrate li da bi projekt bio problematičan?
2. Vi ste vlasnik malog obrta:
  - Vidite li razloge zbog čega bi projekt bio dobra ideja?
  - Smatrate li da bi projekt bio problematičan?
3. Vi radite u medicinskom centru.
4. Vi radite kao smetlar.
5. Vi ste vozač autobusa.
6. Vi ste došljak iz druge regije ili zemlje i trenutno tražite posao.
7. Vi ste mladi čovjek koji radi u susjedstvu.
8. Vi ste direktor malog poduzeća.
9. Vi ste lokalni politički predstavnik.
10. Itd.

Vježba 7.5. – Mi i svijet

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici proučavaju kako događaji u dalekim zemljama utječu na njihovu zajednicu. Učenici bolje razumiju strukturu međusobne ovisnosti u svijetu. Nejednaka distribucija moći i nejednak postupak razvoja traže svjetsko razumijevanje i suradnju u duhu ljudskih prava.
Materijali	Dnevne novine, karta svijeta, vrpca i markeri, konac, flomasteri.

Postupak

1. Učenici formiraju grupe od četiri učenika. Izrezuju članke iz novina koji pokazuju jedan daleki dio svijeta koji utječe na lokalnu zajednicu i da njihova država i druge države međusobno utječu jedna na drugu.
2. Problemi:
  - gospodarski problemi
  - politički problemi
  - problemi migracija
  - zagađenje
  - kulturološka razmjena
  - turizam
  - vojno djelovanje, itd.
3. Učenici klasificiraju članke prema ključnim riječima za koje se odluče da predstavljaju određene tipove utjecaja i označavaju ih različitim bojama.
4. Učenici izabiru najznačajnije članke i ljepe ih na kartu svijeta. Pomoću konca i igle povezuju članke sa svojom državom.
5. Plenarna rasprava.
  - S kojim ste dijelom svijeta najviše povezani?
  - Koje su poveznice najčišće? Zašto?
  - Postoji li dio svijeta s kojim uopće niste? Zašto?

Dodatak

Učenici pronalaze informacije o političkim i/ili gospodarskim sustavima koji su na snazi u državama s kojima su povezani.

Mogu vidjeti jesu li postojale druge poveznice u prošlosti.

Na satu stranog jezika mogu se koristiti članci iz stranih novina ili s interneta.

Ovaj zadatak može služiti kao uvod u problematiku nejednakog razvoja i raspodjele moći u svijetu.

Percepcija u svijetu u kojem mi živimo pod utjecajem je informacija koje dobivamo iz druge ruke – iz medija. Zamislamo samo koliko bi daleko došli kada bi hodali po dijelovima svijeta koje smo sami vidjeli. Što nam mediji poručuju i koje nam informacije to prenose. Treba li netko kontrolirati medije? Cenzura? Ili je dovoljna konkurencija između različitih novina? Koliko su moćni mediji? Možemo li živjeti bez njih?

Druga slična pitanja također se mogu postaviti, ali njih trebaju postaviti učenici, a ne učitelj/ica. Ako učenici shvate koliko je ograničena njihova percepcija, onda mogu sami početi s postavljanjem pitanja o ulozi medija.

Vježba 7.6. – Trebamo li sudjelovati u politici?

Odgojno - obrazovni ciljevi Učenici formiraju svoja mišljenja o tome je li je nužno sudjelovati u vlasti.

Sudjelovanje se može dovijati na razne načine. Mi definiramo sudjelovanje kao „biti dio javnog života vaše zajednice i društva“. Neki ljudi misle da je važno sudjelovati, dok drugi ne. Učenici bi trebali razumjeti da političke odluke utječu na njihov život, neovisno o tome sudjeluju li u postupku donošenja odluke ili ne.

Materijali

Kartice s opisom uloga.

Postupak

1. Četiri učenika igraju uloge razgovora građana koji su doputovali u državu koja je u postupku stvaranja.
2. Učenici raspravljaju, moderirani od strane učitelja/ice ako je potrebno, o pitanjima koja su iskrsnula, poput sljedećih:
  - Koja su četiri glavna stajališta koja su građani iskazali oko sudjelovanja? Suglasni ste s time? Zašto da ili zašto ne?
  - Što će četiri građana izgubiti ako ne sudjeluju? Koje koristi mislite da će pojedinci imati od sudjelovanja?
  - Koje koristi mislite da će nova država imati od sudjelovanja pojedinaca?
  - Koji su mogući rizici ili gubitci koji su povezani s time da se želi sudjelovati?
  - Ocjenjujući koristi i rizike, smatrate li da je korisno sudjelovati?
3. Pomoću rasprave ili predavanja, učenici bi mogli doći do sljedećih zaključaka:

Vlada utječe na naše živote na puno načina. Sudjelovanjem u vladi ljudi mogu imati utjecaja na odluke koje vlada donosi. U svakome društvu netko mora donositi odluke. Ako ljudi odaberu ne sudjelovati, onda neće imati nikakvog utjecaja te odluke. Te odluke mogu uključivati sljedeće stvari:

  - koliko će ljudi plaćati poreza;
  - hoće li društvo ući u rat;
  - tko će biti vlasnik i kontrolirati državne prirodne resurse.

Ovisno o tome kako je vlast strukturirana, odluke se mogu donositi na različitim razinama, uključujući i nacionalnu, regionalnu i lokalnu. Neke odluke poput onih o vojnoj moći, često se donose na nacionalnoj razini, dok druge, poput onih koje se tiču prometa i cesta, često se donose na regionalnoj razini, dok se odluke poput sakupljanja otpada učestalo donose na lokalnoj razini.

Materijali

(vidjeti iduću stranicu)

Igrokaz: četiri građana dolaze u novo-formiranu državu

Pretpostavimo da ste tek stigli u novo-formiranu državu. Željni ste čim prije početi sa izgradnjom novoga društva. Čuli ste da postoje razne mogućnosti za stvaranje dobre vlasti. Nakon toga načuli ste razgovor između grupe svojih kolega:

Građanin 1:

"Otkud ja dolazim nikome nije stalo do politike i vlasti. Uvijek smo previše zaokupljeni našim svakodnevnim životom. Stoga se i u ovoj zemlji ne kanim previše zamarati s politikom."

Građanin 2:

"Tako se radi u našoj državi ... i ja nikad nisam u potpunosti razumio što se događa između vođa. Oni su uvijek to činili kompliciranim i na taj način omogućili da se ne zamaramo s razumijevanjem vođa."

Građanin 3:

"Naime, u našoj zemlji su stvari potpuno drugačije. Pokušali smo, ali ljudi koji imaju moć nisu nam dozvolili da sudjelujemo te su nam i prijetili u slučaju kad smo pokušali sudjelovati. Stoga smo na kraju odustali od sudjelovanja."

Građanin 4:

"U mojoj zemlji smo imali izbore i naše vođe su nam obećali dobru vlast, ali nije tako ispalo. Vođe su iskoristile vlast samo da se obogate. Sve vođe su korumpirani. "

Vježba 7.7. – Na koji način vlast utječe na vaš život?

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici razumiju kako vlast utječe na nas u svakom mogućem aspektu naših života (<i>tua res agitur</i>). Svijet u kojem živimo djelo je čovječjih ruku te je stoga na nama da odlučimo što ćemo s njime činiti. Namjerno donošenje političkih odluka nužno je zbog naše povećane ovisnosti o drugima i to s lokalne do globalne razine. Demokracija najbolje uzima u obzir naše suprotstavljene interese i integrira ih u zadovoljavajući kompromis – naravno ako su sve zainteresirane strane bile saslušane.
Materijali	Nema ih.

Postupak

1. Učenici bi trebali shvatiti do koje mjere vlast utječe na njihove živote. Predlažu im se sljedeća pitanja; na njih se može odgovoriti u razredu ili u malim grupama koje onda mogu svoje rezultate predstaviti na plenumu.
2. - Prepričajte kako ste proživjeli svoj nedavni dan – kamo ste išli, što ste nosili, vidjeli, jeli, rekli, naučili i učinili. Napravite listu svih stvari koje ste spomenuli a na koje je utjecala vlast, i to lokalna, regionalna i nacionalna.
- Pretpostavite da je vaša vlast - demokracija u kojoj svi građani imaju jednaku šansu da sudjeluju bez da im se ugroze njihova ljudska prava. Koje od vaših svakodnevnih običaja, a za koje ste stavili da vlast na njih utječe, mislite da bi se trebali promijeniti? Objasnite zašto smatrate da bi se trebali promijeniti.
3. Učenici bi trebali postaviti pitanje na koji način ljudi mogu sudjelovati u demokratskoj vlasti. Učitelj/učiteljica bi trebali ponuditi neke informacije, bilo kroz predavanja, knjige ili radne materijale.

Rezultat bi mogao biti kako slijedi: mnogi ljudi vjeruju da se u otvorenoj i slobodnoj demokraciji pruža najveća prilika za sudjelovanje u vlasti. Ovakva vrsta vlasti znači da sami građani mogu dobiti moć i upravljati, uobičajeno preko većinskog sustava. Neke države su samo demokracije na papiru u kojima građanima nije dozvoljeno sudjelovati. U demokratskom sustavu građani mogu izabrati između različitih načina sudjelovanja a neki čak mogu odlučiti da uopće ne sudjeluju.

Demokracije najviše vode računa o različitim i suprotstavljenim interesima i potragom za zadovoljavajućim rješenjima – pod uvjetom da su sve strane izrazile svoja stajališta. Posebna pozornost mora se dati slabim skupinama, koje nisu u mogućnosti da pritišću vlast i čiji se interesi stoga mogu ignorirati (problem isključivosti).

Vježba 7.8. – Načini sudjelovanja u demokraciji

Odgojno - obrazovni ciljevi Učenici se poistovjećuju s različitim oblicima političkog sudjelovanja u ljudskim pravima.

Materijali Lista mogućih načina političkog izražavanja.

Postupak

1. Svaki učenik sastavlja listu svih načina i aktivnosti za koje on/ona smatra da ljudi mogu sudjelovati u demokratskom postupku donošenja odluka.
2. Učenici formiraju grupe od četiri člana. One uspoređuju svoje liste, raspravljaju o njima i pokušavaju se složiti o jedinstvenoj listi sudjelovanja u demokraciji.
3. Grupe uspoređuju svoje liste sudjelovanja u demokraciji s onima u priručniku.

Dodatak

Učenici bi mogli raspravljati o sljedećim pitanjima:

1. Vjerujete li da su jedan ili svi gore navedeni oblici političkog sudjelovanja temeljna ljudska prava? Moraju li svi biti zaštićeni zakonom? Objasnite zašto da ili zašto ne?
2. Na koji način možete sudjelovati u demokraciji u vašoj državi? Postoje li načini sudjelovanja koji vama nisu dozvoljeni? Objasnite.
3. Trebaju li zakoni štiti pravo da se ne sudjeluje? Objasnite.

Materijali

Materijal za učenike

Sudjelovanje može biti na razne načine poput:

- čitanje o problemima i vođama
- pisanje o problemima i vođama
- raspravljanje o problemima
- rad u zajednici na podupiranju određenih prava ili prosvjed protiv djelovanja vlasti
- formiranje ili učlanjivanje u političke stranke ili druge društvene udruge
- sudjelovanje na političkim sastancima u zajednici
- postati vođa političke stranke, sindikata ili društvene udruge.
- glasovanje na izborima
- voditi kampanju za one koji se natječu za javnu funkciju
- obavljanje javne funkcije ako budemo izabrani
- plaćanje poreza
- lobiranje
- služenje u vojsci
- koristiti postojeće pravne mogućnosti poput slanja upita vladinim dužnosnicima, predavanje predmeta sudu i sl.
- demonstriranje kroz prosvjede, bojkote, štrajkove i sl.

Vježba 7.9. – Krug politike

Odgojno - obrazovni ciljevi Učenici mogu primijeniti model političkog kruga na primjere donošenja političkih odluka.

Učenici postaju svjesni svojih mogućnosti interveniranja i sudjelovanja u postupku donošenja političkih odluka.

Materijali

Set priručnika za učenike: "Model političkog ciklusa".

Preklopnik, papir, markeri, škare, lijepilo.

Postupak

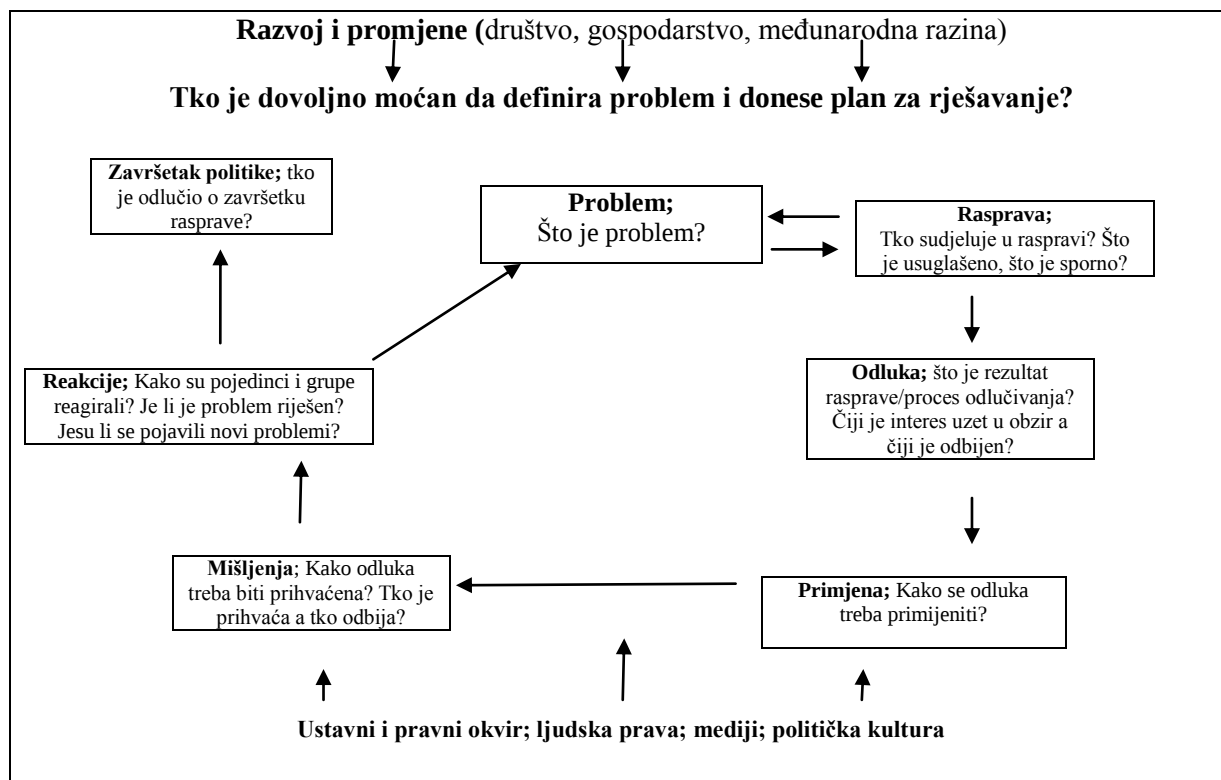
1. Učitelj/učiteljica upoznaju učenike s modelom političkog kruga koristeći pritom jedan od sljedećih pristupa:
  - učitelj/učiteljica koristi deduktivni, sistematski pristup: on/ona drži predavanje⁷ i onda učenici primjenjuju alat koji im je dan.
  - učitelj/učiteljica dozvoljava induktivni pristup: učitelj/ica započinje s primjerom ili se osvrće na znanje i iskustvo koje su učenici već stekli. Ovo može biti jedan trenutni javni problem, odluka koju učenici podupiru ili su protiv nje ili pak problem oko kojeg su zabrinuti. Odluka koja je donesena u školi također može biti polazna točka. Zatim slijedi predavanje učitelj/ica koje povezuje s kontekstom kojeg su mu pružili učenici.

Koji god od spomenutih pristupa bude korišten, učenici će dobiti primjerak priručnika „Model političkog ciklusa“.
2. Učenici primjenjuju model. Mogu se dati različiti zadaci:
  - učenici koriste model kao alat za aktivno i strukturirano čitanje novina. Radeći u grupama od četiri do šest, učenici proučavaju novine izdane kroz zadnjih nekoliko dana i identificiraju primjere za svaku od šest stadija. Zaljepljuju članke na njihove plakate i prezentiraju ih u plenumu.
  - učenici slijede postupak donošenja odluka na određenom problemu. Ovo će zahtijevati materijale koji pokrivaju dulji vremenski period i stoga starija izdanja novina mogu biti korisna. Knjige i internet također mogu biti važni izvori. Ovaj zadatak može se razviti u istraživački projekt.
3. Model može služiti kao polazišna točka za raspravu: u kojem stadiju postupka donošenja odluke možemo intervenirati? Učitelj/ica bi također trebao objasniti da su dva stadija „odluka“ i „provedba“ pod ingerencijom političkog sustava (osim ako odluka nije donesena plebiscitno). Građani mogu intervenirati u bilo kojem drugom stadiju.

⁷ Vidjeti u nastavku lekcije naslov „Materijali“, „Osnovne informacije za učitelje“

Materijali

Model političkog ciklusa: politika kao proces rješavanja problema u zajednici

Model političkog ciklusa: Osnovne informacije za učitelje

Politički ciklus je model. On djeluje kao karta. To znači da odabire određene dijelove iz stvarnosti, a ostale ignorira. Na taj način slika postaje jasnija ali korisnik nikad ne bi trebao brkati model sa stvarnošću. U ovom slučaju, *Model političkog ciklusa* se usredotočuje na politiku kao postupak donošenja odluke i rješavanja problema. Njegov fokus nije na politiku kao sukob za moć, iako se taj aspekt pojavljuje. Šest kategorija vode se ključnim pitanjima koja nam pomažu analizirati političko donošenje odluka; učenici su poticani da iznose nova pitanja sa specifičnijim kontekstom.

Ovaj model pruža idealan tip opisa političkog donošenja odluka. Prvo, politički problem mora doći na javni dnevni red. Pitanje stavljanja problema na dnevni red ima puno veze s političkom moći. Problemi ne postoje kao takvi; oni se moraju definirati i prihvatiti. Suprotstavljeni interesi i vrijednosti imaju važnu ulogu, jer definicija problema snažno utječe na ishod donošenja odluke. Na primjer, siromaštvo se može definirati kao napad na ljudska prava ili kao poticaj da se uzme sudbina u vlastite ruke. Prvo stajalište implicira da siromašni ljudi trebaju zaštitu, dok drugo prešutno implicira da se siromašnim ljudima ne pomaže, zato što ih to može ulijeniti. Ključno pitanje postavljanja dnevnog reda indicirano je dvosmjernim strelicama između kategorija *problemi* i *debata*.

Debata se odvija pod posebnim uvjetima. Okvir modela ovdje je važan: sociološki, gospodarski i međunarodni događaji postavljaju informacije za raspravu, dok ustav i zakonodavni okvir određuju pravila. Tko može sudjelovati u raspravi? Tko odlučuje o čemu? Ta pitanja pomažu da razumijemo ishode debate i konačnu odluku. Tko sudjeluje u debati? Koji su interesi u igri? O čemu se treba pregovarati? Je li moguće doći do kompromisa?

Provedba: Kako se, ili kako se bude odluka provela? Jesu li se pojavile određene poteškoće ili sukobi? Je li provedba odluke u skladu s odlukom onih koji su tu odluku donijeli?

Mišljenja: Kako je odluka "primljena" u javnosti? Na koje interese je odluka pozitivno utjecala, a na koje negativno? Koje su vrijednosti po srijedi?

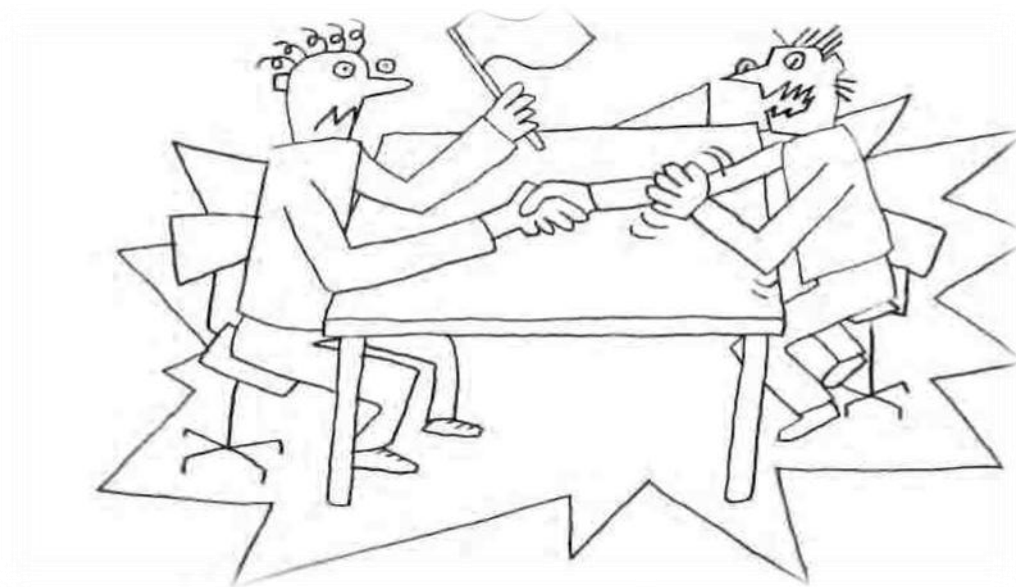
Reakcije: Jesu li reakcije na odluku reakcije pojedinaca i/ili su to kolektivne reakcije koje su organizirale grupe? Podupiru li odluku ili se protive odluci? Primjeri mogu biti protesti, demonstracije, pisma urednicima novina, odluke sudova, iseljavanje, povlačenje investitora, kršenja zakona, itd.

Problem: Na kraju dana je li se osnovni problem riješio? Jesu li se pojavili neki nepoželjni i nepredviđeni učinci? Je li novi problem nastao kroz reakcije na odluku i reakcije na njihovu provedbu? Politički ciklus se ukida ako se problem riješi. Vrlo često, novi ciklus započinje s novim naknadnim ili nepredviđenim problemom.

Učenici bi trebali razumjeti da politički ciklus pokazuje gdje i kako građani mogu sudjelovati u politici. Možemo dati našu definiciju problema koji zahtijevaju političku pozornost i zahtijevaju javna sredstva kako bi ih se riješilo. Možemo sudjelovati u debati, stvoriti na stav o odluci i poduprijeti ili biti protiv načina na koje se odluka o problemu bude primijenila. Čineći tako, koristimo naša ljudska i građanska prava. Demokracija ovisi o aktivnim demokratima.

Poglavlje 8 – Nositi se s konfliktom

Uvod

Ilustracija prikazuje dva mladića koja se svađaju. Mladići sjede jedan nasuprot drugome. Jedan mladić maše zastavom, dok drugi stišće šaku i zube. Njihova kosa je uzdignuta, što daje protivnicima jak, zastrašujući izgled. Kad bi to bilo sve, očekivali bi da će eskalirati: dva mladića će se ustati i pribjeći fizičkom nasilju. Ali na slici je drugi detalj: dva se muškarca rukuju, kao znak dogovora i kompromisa. Mladići samo razgovaraju – možda se čak deru jedan na drugoga - ali bez fizičkog nasilja.

Slika pokazuje što se istodobno odvija u svakodnevnom životu: ako zagovaramo svoje interese, stavove vrijednosti, ponekad ćemo se upustiti u konflikt. Kako bismo riješili takve konflikte, moramo biti sposobni i željni da postignemo dogovor i kompromis. Svađa na početku i nakon toga traženje sporazuma i kompromisa, čini proces konflikta poput disanja.

Pod u obliku zvijezde je također simboličan. Mi dijelimo jednu zajednicu – na primjer, naš planet, našu obitelj, našu školu. Nemamo nikog drugog. Stoga se moramo osloniti jedni na druge i dopustiti da je sudjelovanje u konfliktima i njihovo rješavanje regulirano zajedničkim načelima i pravilima. Konflikt kao takav nije ništa loše. Ljudska prava stvaraju pluralizam i natjecanje interesa, što povećava mogućnost konflikta. Kvalitetno rješavanje konflikta dovodi do harmonije, dok pokušaji da se konflikt suzbije vlašću ili nepravедnim rješenjem može dovesti do razdora u zajednici.

Rješavanje konflikta je, do određene razine, vještina koju se može podučiti. Ovo je samo jedan set vježbi u ovom poglavlju; one daju učenicima alate, strukturirane sheme postupanja za rješavanje konflikta i medijaciju. Drugo, poštenje u rješavanju konflikta je također je važno. Ono se očituje u vrijednostima i kulturi konfliktnog ponašanja. Idealno bi bilo kad bi se konflikt riješio *win-win* situacijom. Ukoliko to nije moguće, moramo se brinuti da ne bude gubitnika, već da nađemo kompromis koji sadrži ravnotežu u dijeljenju prednosti i nedostataka. Kada stvari sagledamo sa šire perspektive, nisu sudionici samo oni koji su izravno uključeni, već i cijela okolina i društvena zajednica.

Vježba 8.1. – Pristup dvostruke pobjede

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici razumiju da se konflikt može riješiti na razne načine. Strane koje su uključene mogu biti u poziciji dobitnika ili gubitnika, ili mogu pristati na kompromis. Ni jedna strana ne bi se smjela osjećati kao gubitnik, jer to može dovesti do novog nesporazuma ili konflikta.
Nastavni materijali	Ploča ili preklopnik.

Postupak

1. Učitelj/učiteljica objašnjava učenicima da mogu postojati tri različita rješenja jednog konflikta:

pobjeda – pobjeda		
pobjeda – gubitak		
gubitak – gubitak		

On/ona ilustrira ta načela rješavanja konflikta na ploči ili preklopniku.

Pobjeda - pobjeda: rješenje dozvoljava svakoj strani određene koristi.

Pobjeda - gubitak: rješenje u kojem jedna strana ima određene koristi nauštrb druge strane.

Gubitak - gubitak: rješenje u kojoj ni jedna strana ne profitira.

2. Učitelj/učiteljica iznosi primjere različitih načina rješavanja konflikta:

Dječak i djevojčica se svađaju oko lopte. Odrasli čovjek se umiješa i prisiljava ih da se zajedno igraju loptom i svakome daje podjednako vrijeme da koristi loptu. Oboje imaju određene koristi. Ako bi odrasli čovjek dao loptu samo jednome, onda bi naravno samo jedan imao koristi. Ako bi odrasli čovjek njima oduzeo loptu, s obzirom da se djeca ne mogu složiti, onda nitko ne bi imao koristi.

3. U parovima po dvoje ili u grupama učenici istražuju svoja osobna iskustva kako bi našli daljnje primjere konflikta. Mogu raspravljati o svojim iskustvima u konfliktima kod kuće ili u školi ili mogu govoriti o većim konfliktima koji uključuju grupe ljudi ili cijele države.
4. Učenici analiziraju primjere rješavanja konflikta, identificirajući ih koristeći gore opisani model, pritom si postavljaju pitanje koja će strana profitirati rješenjem. Tko može pronaći rješenje kojima će svi/obje strane profitirati?
5. Plenarna rasprava: učenici razmjenjuju rezultate svojih analiza.

Varijacija

Nakon drugog koraka, učenici dobivaju opisani primjer konflikta. Radeći u grupama, pokušavaju iznaći rješenje koje neće proizvesti gubitnike, ukoliko je konflikt već riješen, učenici mogu usporediti svoja rješenja s onima u praksi kao i s reakcijama na ta rješenja. Ovakva analiza slijedi *Model političkog ciklusa* (vidjeti vježbu 7.9.).

Vježba 8.2. – Strukturni pristup rješavanju konflikta

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici uče tehniku rješavanja konflikta, razumiju da Rješavanje problema uvelike ovisi o vještinama koje se mogu naučiti.
Nastavni materijali	Set materijala za učenike: "Rješavanje konflikta u šest koraka", časopisi i novine.

Postupak

1. Učitelj/ica opisuje konfliktnu situaciju u kojoj nema definiranog rješenja (primjer: jedan učenik ismijava drugog učenika koji dolazi iz strane zemlje i govori samo stranim naglaskom).
Situacija se može opisati kroz jedan mali igrokaz. Učenici razgovaraju kako riješiti konflikt. Prilikom raspravljanja, učenici mogu predvidjeti dijelove modela kojeg će kasnije koristiti u ovoj lekciji ili postavljati pitanja na koje model može dati odgovor.
2. Radni list pod naslovom "Rješavanje konflikta u šest stadija" dijeli se polovici učenika koji ga u miru čitaju.
Druga polovica učenika odabire izvješće o konfliktu iz časopisa ili novina. Mogu se također osloniti na vlastito osobno iskustvo ili na informacije iz prve ruke.
3. Učenici se razvrstavaju u grupe od po četiri od kojih su dva učenika pročitala rješenje problema a dva koja su definirala moguće konflikte.
4. Učenici odabiru jedan konflikt i testiraju ideje rješavanja konflikta.
Dvoje predstavljaju protivnike, druga dvojica glume medijatore, koristeći radni list kako bi našli rješenje.
5. Posljedična plenarna sjednica:
  - koje konflikte ste pokušali riješiti?
  - na koji način ste ih pokušali riješiti?
  - koji način (model) rješavanja konflikta vam je pomogao?

Varijacija

1. Učenici se usredotočuju na proučavanje primjera te uspoređuju svoja rješenja.
2. Kad se učenici upoznaju s procedurom ona se može primijeniti na rješavanje konfliktnih situacija koje se mogu dogoditi u razredu.

Materijali

(vidjeti iduću stranicu)

Materijal za učenike: rješavanje konflikta u šest koraka

1. Identificiranje potrebe. "Što trebate - što točno želite?"	Svaka osoba koja je uključena u konflikt trebala bi odgovoriti na ovo pitanje bez optuživanja ili krivljena druge strane.
2. Definiranje problema. "Što mislite u čemu je problem u ovom slučaju?"	Cijeli razred može pomoći pronaći odgovor koji će odgovoriti potrebama onih kojih se tiče. Protivnici moraju biti sposobni prihvatiti ovu definiciju.
3. Traženje brojnih rješenja. "Tko se može sjetiti mogućeg rješenja za problem?"	Svi učenici mogu doprinijeti sa svojim odgovorima. Odgovori se trebaju zapisati, bez komentiranja, osuđivanja, ili ocjenjivanja. Cilj ovog stadija jest da dođemo do najviše moguće rješenja.
4. Ocjenjivanje rješenja. "Biste li bili zadovoljni s ovim rješenjem?"	Svaka strana u konfliktu ocjenjuje alternative, objašnjavajući koje su prihvatljive a koje nisu.
5. Odlučivanje koja su rješenja najbolja. "Prihvaćaju li oboje ponuđeno rješenja? Je li se problem riješio?"	Treba biti razvidno da obje strane prihvaćaju rješenje. Moramo cijeniti njihove napore da pronađu rješenje.
6. Razmatranje primjene rješenja. "Hajde da još jednom porazgovaramo o rješenju i da budemo sigurni da je problem stvarno riješen."	Trebao bi se napraviti plan za evaluaciju rješenja. Ovisno o prirodi konflikta i dobi protivnika, evaluacija se može provesti nakon par minuta, sati ili dan kasnije.

Vježba 8.3. – Konflikti u obitelji i s prijateljima

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici uče o rješavanju konflikta na strukturirani način.
Nastavni materijali	Set priručnika za učenike: "Rješavanje konflikta u šest koraka" (vidjeti Vježbu 8.2.).

Postupak

1. Učenici čitaju " Rješavanje konflikta u šest koraka ".
2. U čitelj/učiteljica dopušta učenicima da iznose primjere tipičnih konflikata u obitelji, školi ili na igralištu, na primjer:
 U obitelji;
 - dijete se želi igrati, ali roditelji misle da bi trebao učiti.
 - dijete želi novce za kino / koncert / večernji izlasci / izlet, ali roditelji imaju druge troškove koje treba podmiriti.
 Na igralištu:
 - dječaci i djevojčice žele koristiti igralište za različite svrhe.
 - dječaci ometaju djevojčice u igri.
3. Učenici izabiru jedan konflikt koji će rješavati. Formiraju grupe od četiri do šest sudionika.
4. Svaka grupa se dijeli na dva djela, jedna polovica uzima ulogu roditelja a druga polovica ima ulogu djece (odnosno dječaka/djevojčica).
 Prvo roditelji i djeca odvojeno dolaze svaki do svog stajališta. Nakon toga imaju sastanak sa svojim protivnicima i počinju pregovarati u sljedećih šest stadija.
 Nakon što istekne vrijeme određeno za pregovaranje, grupe se vraćaju natrag u razred.
5. Cijeli razred iznosi povratne informacije o njihovom radu u grupama. Do kojih rješenja su došli? Jesu li iznijeli mnogo različitih rješenja?

Varijacija

Ova vježba se također može provesti uz pomoć medijatora, na primjer, da jedan učenik preuzme ulogu djeda koji usmjerava sukobljene strane kroz pregovore.

Vježba 8.4. – Sastanak sijevanja ideja o konfliktu i mirenju

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici mogu razumjeti koncept konflikta i mirenja. Učenici mogu objasniti koji konflikti mogu biti razriješeni, a koji ne.
Materijali	Preklopnik i markeri u bojama.

Postupak

1. Riječ "KONFLIKT" se zapisuje na jednom od listova.
Učenici dobivaju dva zadatka za sijevanje ideja.
  - a. zapisuju koliko god moguće izraza ili riječi im padne na pamet za opisivanje konflikta.
  - b. dodaju ključne riječi koje opisuju konfliktne situacije.Ovaj dio se provodi u tišini bez komentiranja.
2. Kada učenicima ponestane ideja, riječ „MIR“ se zapisuje na drugi papir. Isti postupak.
3. Razred raspravlja o rezultatima.
4. Klasifikacija raznih tipova konflikata razvija se s učiteljem:
  - Konflikti koji se mogu riješiti
  - Konflikti koji se ne mogu riješiti.

Rješavanje konflikta bez gubitnika (vidjeti vježbu 8.1.) vrlo često postaje jedino moguće kroz kompromis. Ovakvo rješavanje funkcionira, na primjer, kada se rijetki resursi trebaju dijeliti pošteno. Ako je torta mala i svaka osoba koja jede tortu dobiva jednaki komad torte, onda mogu prihvatiti to rješenje iako će ostati gladan. Ali ako su u sukob uključene vrijednosti i vjerska uvjerenja, onda je jako teško postići kompromis. Ukoliko je konflikt prouzročen etničkim ili rasnim podjelama, postoji opasnost za izgon ili fizičko istrebljenje članova jedne strane. Racionalniji pristup stranama u konfliktu jest da se konflikt lakše može riješiti pregovorima i kompromisom nego nasiljem. Racionalno rješavanje konflikta zahtijeva da strane prave razliku između problema i protivnika te da poštuju protivnikovo ljudsko dostojanstvo u okviru ljudskih prava.

Dodatak

Učenici ilustriraju različite situacije mirnih i konfliktnih situacija kroz razne crteže ili članke i slike iz novina.

Vježba 8.5. – Kipovi

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici su sposobni identificirati situacije nasilja, te razviti kreativan pristup u nenasilnom rješavanju konflikata i koristiti jezik tijela kao način izražavanja.
Materijali	Nema.

Postupak

- Učenici provode u parovima sljedeće pripremne zadatke:
  - Jedan učenik zauzima pozu; drugi ga treba zastrašivati. Zamjenjuju uloge.
  - Jedan učenik stavlja svoju ruku samo na par centimetara udaljenosti od svog partnera. Kad on/ona pomakne svoju ruku drugi učenik mora zauzeti koju god (pa i neugodnu) poziciju da ostane na istoj udaljenosti.

Ovi zadaci vježbaju učenike da primjećuju jedni druge.
- U plenarnoj sjednici, učenici predstavljaju i raspravljaju o situaciji nasilja:
  - dva ili više učenika slažu se o ideji i onda formiraju grupe kipova kako bi prikazali represivnu situaciju (primjer: dijete koje klečeći čisti cipele bogatom čovjeku).
  - ako se član publike sjeti načina kako riješiti situaciju da se postigne jednakost, onda on/ona raspoređuje glumce prema svom novom modelu.

Idealno bi bilo da se ova vježba provede u tišini, kako bi se potaklo učenike na pantomimu i da razviju ekspresivnost
- Više glumaca može progresivno sudjelovati u sceni.
- Učitelj/ica rezervira zadnjih 10 do 15 minuta lekcije za naknadnu plenarnu sjednicu. Učenici daju povratne informacije i nastavljaju s pitanjima kako bi se produbilo proučavanje.

Varijacija

- Isti postupak se koristi kako bi ilustrirali ljudska i dječja prava i primjere u kojima su ta prava povrijeđena.
- Ovaj zadatak može se nastaviti u konfliktnim situacijama kao i u stvarnim situacijama koje potiču napete osjećaje.

Vježba 8.6. – Kazna protiv pozitivnog rješavanja konflikta

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici se potiču da prihvate pojmove zakona i pravila u grupi. Učenici su sposobni prihvatiti razlike i da sudjeluju u postupku donošenja odluka Razvijaju vlastiti kreativni potencijal u rješavanju konflikta.
Materijali	Set priručnika za učenike: "Lista kazni".

Postupak

1. Učenici metodom sijevanja ideja dolaze do liste oblika kažnjavanja. Ovakav uvod u lekciju uvažava ih kao stručnjake, jer se mogu osloniti na iskustvo i promatranje. Oni mogu dodati svoje komentare.
Učitelj/ica dijeli priručnike „Lista kazni“ učenicima te ih oni čitaju u tišini.
2. Učenici raspravljaju u malim grupama (tri ili četiri člana) koje kazne imaju smisla, a koje ne.
3. Grupe izmjenjuju svoje rezultate s ostalim grupama (Slagalica *dogovor* ovdje bi mogla biti korisna; vidjeti vježbu 5.3.).
4. Učenici se vraćaju u svoje grupe i raspravljaju koja kazna, ako uopće ikoja, bi se trebala odrediti u sljedećim situacijama:
  - učenik kasni na nastavu.
  - učenik nije napravio svoju domaću zadaću.
  - učenik ometa rad u razredu.
  - učenik je uvrijedio kolegu iz razred zbog njegovih/njezinih vjerskih uvjerenja ili etničkog podrijetla.
  - učenik zlostavlja učenicu.
  - učenik se ponaša nasilno u razredu ili za vrijeme pauze.
5. Plenarna sjednica: učenici iznose svoje rezultate.
Naknadna diskusija bi mogla koristiti za raspravu o sljedećem pitanju: postoje li alternative kažnjavanju (npr. posredovanje između zločinca i žrtve)?

Dodatak

Učenici glume scenu pozitivnog, kreativnog rješavanja konflikta u razredu.

Materijali

(vidjeti iduću stranicu)

Materijal za učenike

Lista kazni

1. Pisanje pjesme
2. Pripovijedanje bajke maloj djeci
3. Pričanje viceva i zagonetki razredu
4. Deset sklekova zbog psovanja
5. Stajati u razredu nakon što škola završi i to onoliki broj minuta koliko je zakasnio na nastavu
6. Stajati prilikom pisanja
7. Priprema lekcije za razred
8. Jedan sat vrtlarstva
10. Čišćenje rekreacijskog područja
11. Čišćenje učionice
12. Onemogućavanje slušanje lekcije
13. Deset minuta trčati oko školske zgrade
14. Prisilno zadržavanje u učionici tijekom odmora
15. Dodatna domaća zadaća u predmetu koji vam je slabiji
16. Plaćanje kazne koja doprinosi tome da se pokriju opći troškovi
17. Napisati ispriku
18. Daljnji prijedlozi ...

Vježba 8.7. – Manjine

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici razumiju da osjećaj isključivanja može biti rezultat ne samo načina na koja vas društvo promatra, već i načina na koji vas vaša grupa promatra.
Materijali	Set pozitivnih kartica i set negativnih kartica za svaku grupu. Dva preklopnika; jedan na kojemu je napisana riječ „OSJEĆAJI“ i drugi na kojemu je napisana riječ „DJELOVANJA“. Markeri.

Postupak

Na početku igre ključno je da učenici nemaju što predstavljaju, jer bi se u protivnom mogli poslužiti unaprijed formiranim idejama, što bi uvelike omelo tijek igre.

Igra je primjer pažljivog i kompleksnog procesa postavljanja okvira od strane učitelj/icaa. Unutar ovog strogog okvira, učenici imaju veliku slobodu razviti i izraziti svoje ideje i iskustva.

1. Učenici formiraju grupe od po četiri do šest (poželjno je da nije više).
2. Svaka grupa dobiva set pozitivnih kartica, marker i dva lista preklopnog papira. Učitelj/ica ih traži da imenuju osobu - promatrača koji će zapisivati reakcije i komentare grupe. Alternativno svi članovi grupe mogu zapisati svoje vlastite reakcije.
3. Učitelj/ica govori učenicima da neće predstavljati sebe tijekom ove vježbe, već će se predstavljati kao članovi manjine. U ovom trenutku trebaju ispitati tko su, ali isto tako razmotriti poruke na karticama koje opisuju njih i njihovu situaciju.
4. Učenici u krug čitaju jednu karticu drugim članovima grupe. Kad su pročitali svih šest kartica, onda zapisuju vlastite odgovore na pitanje, „Kako se osjećate kao član ove grupe“ i to na list „OSJEĆAJI“.
5. Učitelj/ica dijeli šest negativnih kartica svakoj grupi i onda grupe ponavljaju četvrti korak.
6. Učitelj/ica pita učenike da odgovore na sljedeće pitanje, „Što biste vi učinili kad bi bili u sličnoj situaciji?“ Odgovori će se zapisati na list „DJELOVANJA“. Učenici trebaju imati na umu da su još uvijek ista grupa koja izražavaju svoje osjećaje na prvi list. Možda nešto su osjetili ili zapisali im sada pomogne da odluče kako će djelovati.
7. Plenarna sjednica:
  - svaka grupa prezentira ostatku razreda svoje osjećaje napisane na listi „OSJEĆAJI“.
  - kad sve grupe završe prvi dio, učitelj/ica traži od učenika da prezentiraju svoje prijedloge na listu „DJELOVANJA“. Razred bi trebao identificirati konstruktivna djelovanja i činove nasilja te razlike unutar grupa.
8. Učitelj/ica pita učenike kako im se čini njihov rad i jesu li naišli na neki problem radeći ovu vježbu (suradnja, vodstvo, i td.), te što oni misle što su naučili iz ove vježbe: o samima sebi, svojim reakcijama i grupi. Mogu li uspostaviti poveznicu između manjine koju je njihova grupa predstavlja s drugim manjinama koje poznaju?
9. Na kraju, učitelj/ica kaže svojim učenicima da je grupa koju su oni predstavljali grupa *Mislilaca* poznata i kao grupa *Roma*.

Dodatak

Učenici uspoređuju svoje ideje s Konvencijom o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije.⁸ Učenici mogu istražiti je li opisana situacija odgovara situaciji u našoj zemlji, te koje su mjere vlasti poduzele kako bi riješile problem i koje mjere koje učenici predlažu su u skladu s Konvencijom.

Materijali

Set pozitivnih i negativnih kartica

Naše kuće nisu iste kao kuće drugih. One su specijalne i nama je jako stalo do njih. Mi držimo do naših tradicija.	Televizijski programi i novinari ne govore istinu o nama. Tvrde da mi predstavljamo problem. Ne dopuštaju nam da mi ispričamo našu stranu priče.
Mi posjedujemo mnogo vještina. Sposobni smo za sve vrste fizičkog i strukovnog rada. Naš rad uvelike doprinosi zemlji u kojoj živimo.	Neki ljudi nas tretiraju loše i zovu nas pogrđnim imenima. Ponekad smo napadnuti bez ikakvog povoda. Tisuće naših ljudi pobijeno je u inozemstvu i to ne tako davno.
U prošlosti naši ljudi su činili mnoga hrabra djela. Mi se volimo prisjećati naše prošlosti.	Nemamo pitku vodu, niti imamo pristup komunalnim uslugama.
Mi smo jako neovisni. Brinemo jedni o drugima. Ne dugujemo ništa nikome.	Neki nas doktori ne žele liječiti kad smo bolesni. Nama je jako teško dobiti socijalnu skrb.
Volimo se okupljati i pričati priče oko vatre i pjevati. Smatramo da je jako važno uživati život.	Ljudi nas ne žele u svom susjedstvu. Neki nas ljudi ne žele zaposliti zbog onoga što mi jesmo.
Pokušavamo živjeti blizu naše obitelji i prijatelja. Trudimo se jako skrbiti o starijim ljudima u našoj zajednici. Obožavamo našu djecu.	Ponekad imamo problema s policijom i lokalnim vlastima i to zbog toga što smo se našli na krivom mjestu u krivo vrijeme.

8. Konvencija o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije, usvojena od Opće Skupštine Ujedinjenih naroda 20. studenog 1963. godine. Tekst je dostupan na Internetu.

Vježba 8.8. – Slike rata i mira

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici mogu definirati različite aspekte rata i mira. Učenici razvijaju vještine čitanja slika. Učenici su sposobni izraziti svoje ideje i osjećaje o ratu i miru.
Materijali	Veliki skup slika (uključujući fotografije, crteže, oglase i sl.).

Postupak

1. Neke fotografije su prikazane učenicima. Idealno bi bilo da se te fotografije stave na zidove učionice ili u dobro osvijetljeni hodnik škole. Učenici bi trebali vidjeti te slike kao jednu izložbu.
2. Učenici imaju priliku da reagiraju spontano. Koje slike predstavljaju mir – ili rat? Učitelj/ica ne pritišće učenike da komentiraju. Na kraju ovog uvodnog koraka, on/ona ističe ako su se učenici dogovorili oko svojih komentara ili ne. Razlike u percepcijama se dalje ne raspravljaju.
3. Učenici izabiru fotografiju koja im je osobno draga. Treba im omogućiti da je izbliza pogledaju ako to žele. U tišini, učenici pismeno odgovaraju na sljedeća pitanja:
  - što ste vidjeli (opišite)?
  - koje su vaše misli o slici (refleksije i mašta)?
  - koji su vaši osjećaji o slici (emocije)?
4. U grupama od po četiri učenika izaberite slike i formirajte kontrastne parove. Oni mogu uključivati neke slike koje su proučili u trećem koraku, ali isto tako mogu izabrati druge fotografije.
5. Učenici predstavljaju svoje izbore u plenumu te iznose svoje razloge za izbor. Ako vrijeme istječe, svaka grupa bi treba predstaviti barem jedan par kontrasta.
6. Refleksija. Učenici izražavaju svoje osjećaje i misli. Mogu postaviti pitanja o situacijama koje su prikazane na fotografijama, koja pitanja mogu biti predmet daljnjih rasprava.

Dodatak

Isti predmet može se proučavati u literaturi i slikarstvu. Razred organizira izložbu o tim temama.

Ilustracije

Uvod

Švicarski umjetnik Peti Wiskemann napravio je ilustracije za ovu knjigu. One izražavaju ključne teme ovih vježbi kroz umjetnički izražaj i time otvaraju nove pristupe da učenici razumiju demokratsko građanstvo i ljudska prava. Sljedeće stranice sadrže izvorne reprodukcije ilustracija kako bi ih se moglo kopirati i prezentirati u razredu.

Stvaranje razredne atmosfere

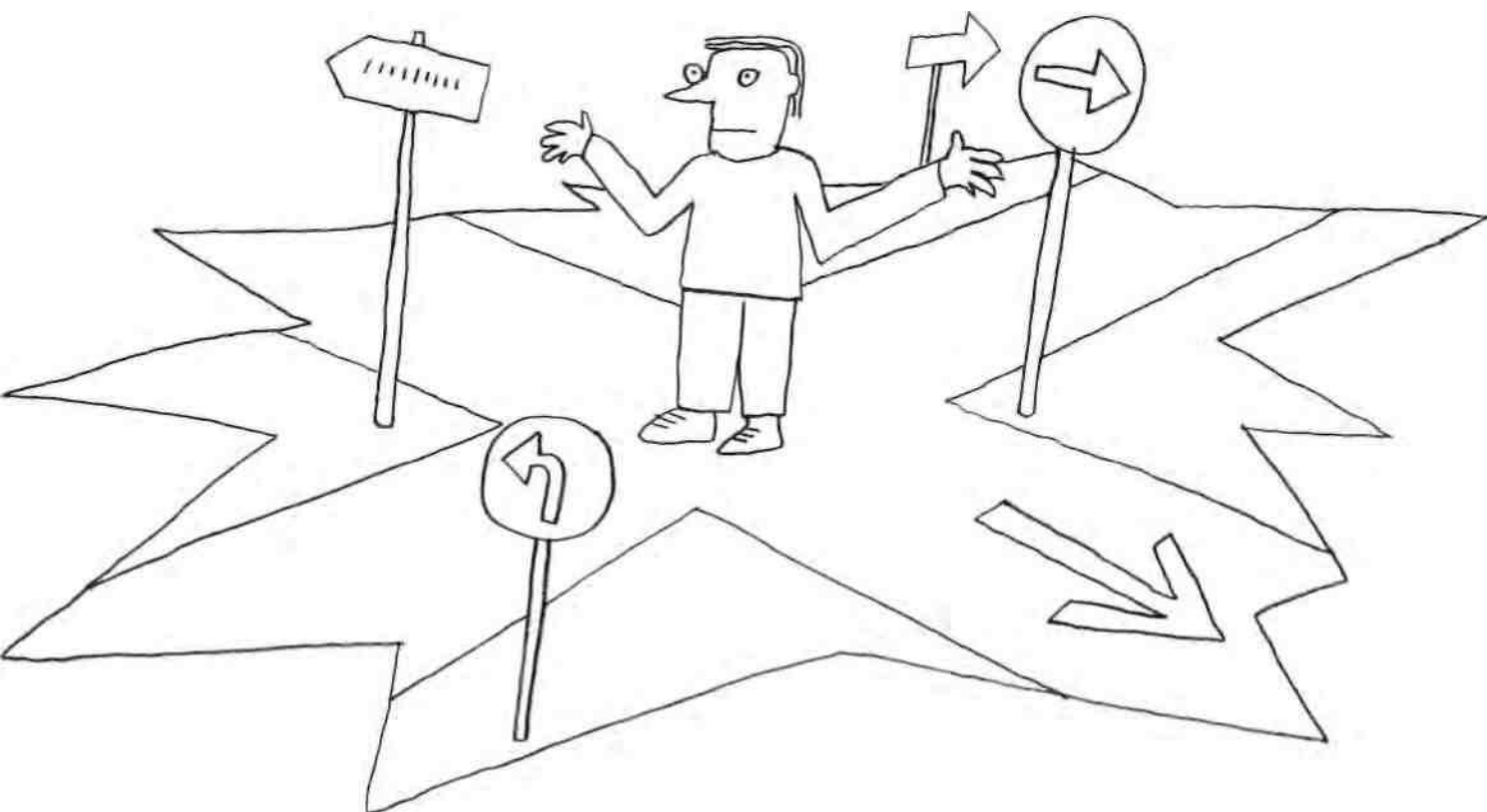
Ilustracije iz poglavlja 1

Obrazovanje za demokraciju i ljudska prava – Knjiga VI

Poučavajući demokraciju

Zbirka modela odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava

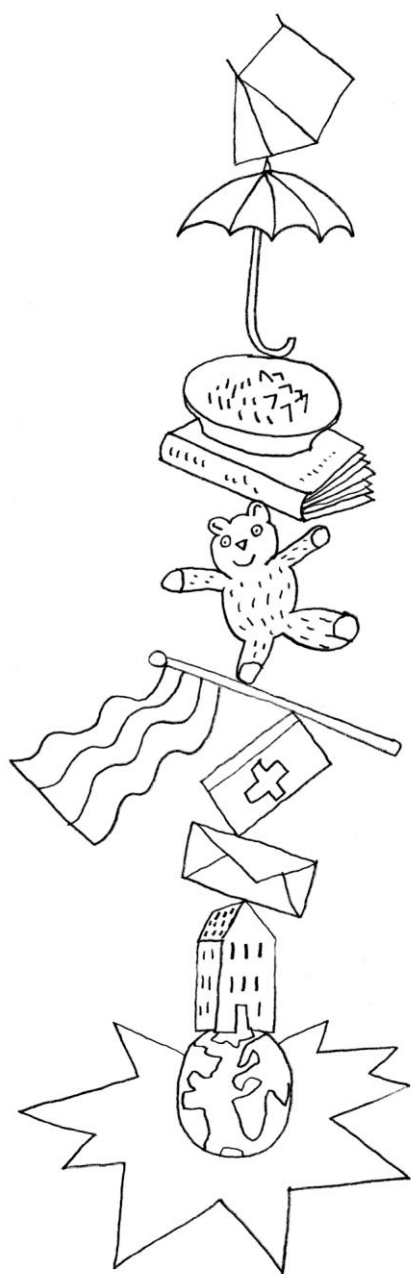
Razjašnjavanje vrijednosti

Ilustracije iz poglavlja 2
Demokracija i ljudska prava – Knjiga VI
Pučavajući demokraciju

*Zbirka modela odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska
prava*

Upoznavanje s ljudskim pravima

Ilustracije iz poglavlja 3
Demokracija i ljudska prava – Knjiga VI
Poučavajući demokraciju

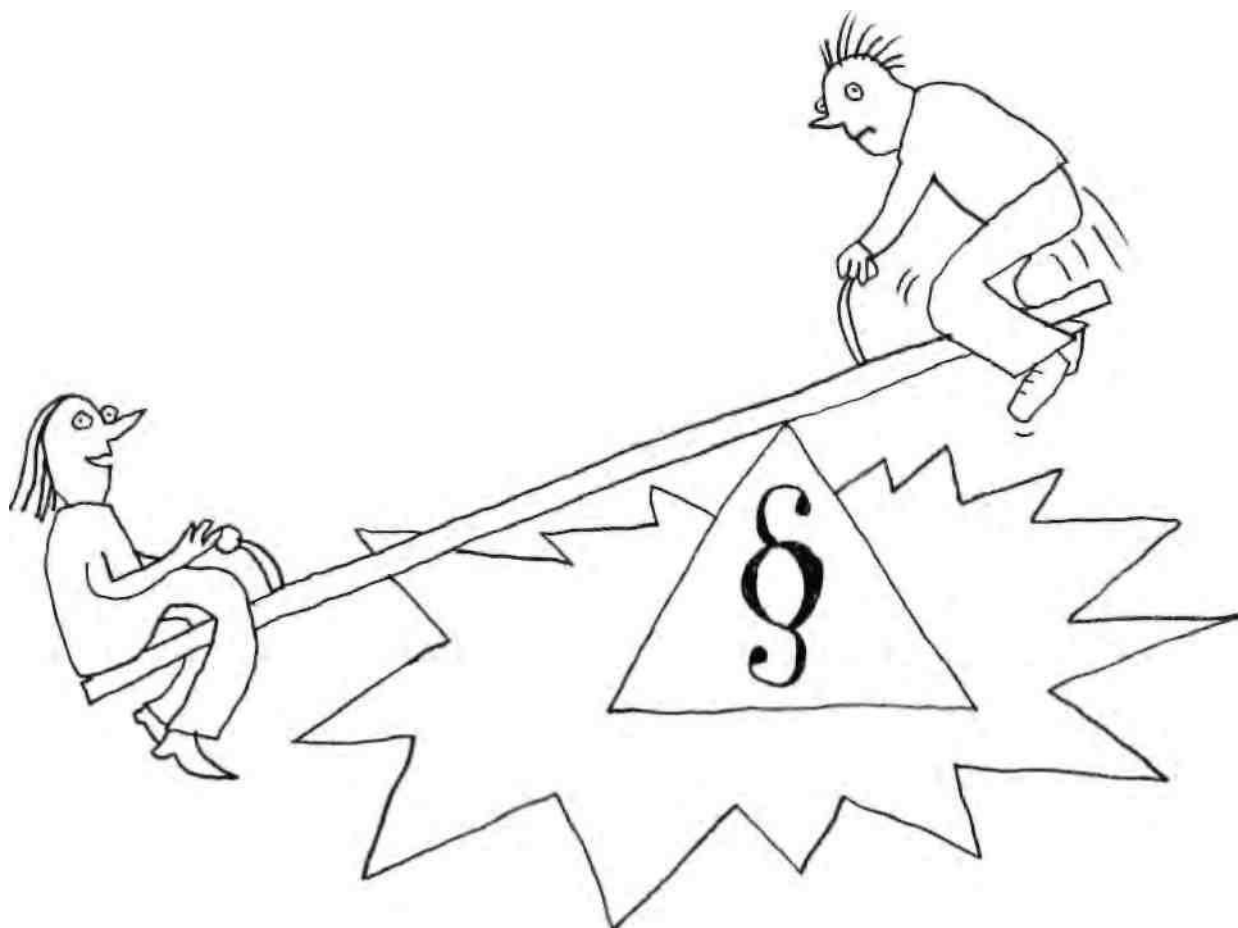
*Zbirka modela odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska
prava*

Uočavajući druge

Ilustracije iz poglavlja 4
Obrazovanje za demokraciju i ljudska prava – Knjiga VI
Poučavajući demokraciju
*Zbirka modela za odgoj za demokratsko građanstvo i ljudska
prava*

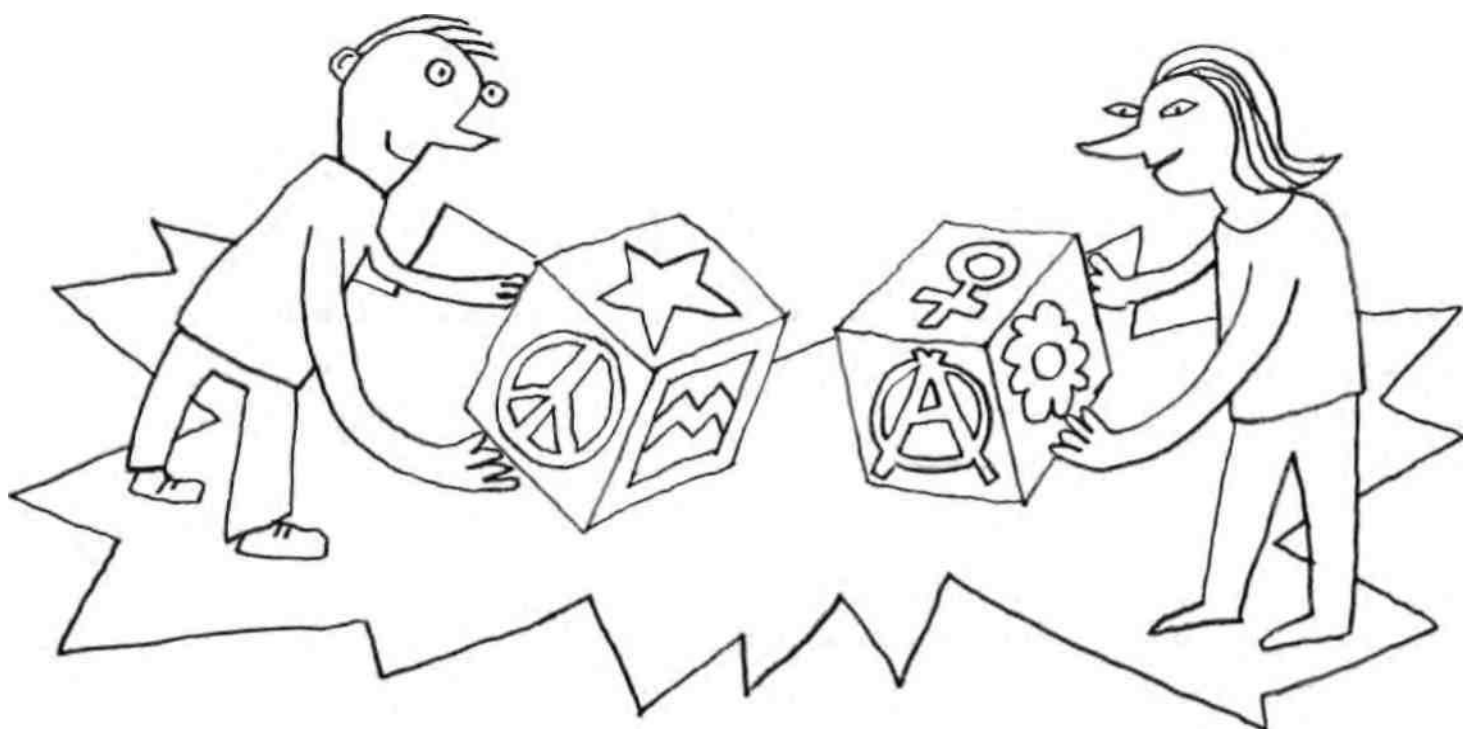
Napraviti da pravda funkcioniра

Ilustracije iz poglavlja 5

Obrazovanje za demokraciju i ljudska prava – Knjiga VI

Poučavajući demokraciju *Zbirka modela odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava*

Ilustracije iz poglavlja 6
Obrazovanje za demokraciju i za ljudska prava – Knjiga VI
Poučavajući demokraciju *Zbirka modela odgoja i obrazovanja za
demokratsko građanstvo i ljudska prava*

Sudjelovanje u politici

Ilustracije iz poglavlja 7
Obrazovanje za demokraciju i ljudska prava – Knjiga VI
Poučavajući demokraciju

Zbirka modela odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava

Nositi se s konfliktom

Ilustracije iz poglavlja 8
Odgoj za demokraciju i ljudska prava – Knjiga VI
Poučavajući demokraciju

*Zbirka modela odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i
ljudska prava*

Ovaj priručnik za učitelje sadrži zbirku vježbi i modela za obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava u školama kao i za neformalno obrazovanje. Ovi modeli poučavanja i učenja pružaju okvir koji potiče učenike da postanu aktivni tako što im pruža primjere razumijevanja općih načela demokracije i ljudskih prava. Mnoge vježbe su primjenjive za razne dobne skupine, dok razina refleksije može varirati.

Velika raznolikost pristupa odražava činjenicu da su autori iz svih dijelova Europe doprinijeli ovoj knjizi. Autori su se oslonili na različite izvore i tradicije poučavanja i učenja i odabrali su modele koje poznaju kroz praktično iskustvo i iskušavanje u razredu. Međutim, postoji zajedničko razumijevanje odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava koje je temelj svakog dijela ove knjige: U odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava, metode su nositelji poruka. Ovaj priručnik pruža korisnicima mogućnost da izaberu i da iskušaju različite tradicije i pristupe odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava.

Ovo je šesta knjiga u serijalu od šest knjiga:

Knjiga I: *Obrazovanjem do demokracije.* Metodički priručnik za odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava

Knjiga II: *Odrastanje u demokraciji.* Nastavni planovi za osnovnoškolsku razinu na temu demokratskog građanstva i ljudskih prava

Knjiga III: *Živjeti u demokraciji.* Izvedbeno planiranje i programiranje odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava za nižu srednjoškolsku razinu

Knjiga IV: *Sudjelovanje u demokraciji.* Nastavni planovi za višu srednjoškolsku razinu na temu demokratskog građanstva i ljudskih prava

Knjiga V: *Istraživanje prava djece.* Devet kratkih projekata za osnovnoškolsku razinu

Knjiga VI: *Poučavanje demokracije.* Zbirka modela za odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava

<http://book.coe.int>
Vijeća Europe

Vijeće Europe ima 47 zemalja članica, čim prekriva doslovce cijeli Europski kontinent. Njegov cilj je razviti zajedničke demokratska i pravna načela koja se temelje na Europskoj konvenciji o ljudskim pravima i drugih referentnih tekstova o zaštiti pojedinca. Sve otkad je osnovano u 1949. godini, nakon završetka Drugog svjetskog rata, Vijeće Europe simbolizira pomirbu..